

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет права, публічного управління та національної безпеки
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Піонтківської Світлани Леонідівни

УДК 159.922

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Дослідження ціннісної-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді

Спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Практична психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра психології.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____С.Л. Піонтківська

Керівник роботи:
професор Є.М. Потапчук

Житомир – 2024

Висновок кафедри _____
за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри
№ _____ від « ____ » _____ 20__ року

Завідувач кафедри

_____ (науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (науковий ступінь, вчене звання)

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти

_____ захистив (ла)
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ (науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Піонтківська С. Л. Дослідження ціннісної-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 053 «Психологія», ОПП «Практична психологія». – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена проблемі вивчення ціннісної-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді. Професійне становлення особистості практичного психолога, як відомо, неможливе без відповідної професійної підготовки в умовах вищої школи. Тому важливо теоретично та методологічно обґрунтувати професійну підготовку практичних психологів з точки зору їх ціннісно-мотиваційної сфери.

В результаті дослідження було проаналізовано динаміку учбово-професійних цінностей студентів-психологів. Студенти виділили такі уміння як – любов до людей, контроль емоцій, доброзичливість, вміння співчувати, відвертість – на перших етапах навчання у ВЗО. В процесі навчання у ВЗО вони конкретизуються та з'являються нові. Було виділені необхідні вміння у професії психолога, такі як: вміння передбачати перебіг подій, виходити з складних ситуацій, організаторські вміння, вміння співпрацювати, вміння аналізувати.

Було проаналізовано ціннісно-мотиваційну сферу особистості студентів-психологів. Виділення низка ціннісних конструкцій, діяльнісних, моральних та суб'єктних цінностей в ціннісній свідомості студентів-психологів, які мають професійний досвід. Цінності, що утворилися у професійному середовищі набувають для особистості суб'єктного значення, а тому, опираючись на результати нашого дослідження є стійкими утвореннями, що визначають поведінку людини «над ситуацією».

Ключові слова: цінності, ціннісно-мотиваційна сфера, ціннісна свідомість, ціннісні конструкції, діяльнісні цінності, моральні цінності, суб'єктні цінності.

SUMMARY

Piontkivska S. Research of the value-motivational sphere of modern student youth.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 053 "Psychology", OPP "Practical Psychology." - Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The qualification work is devoted to the problem of studying the value-motivational sphere of modern student youth. The professional development of a practical psychologist is known to be impossible without appropriate professional training in higher education. Therefore, it is important to theoretically and methodologically substantiate the professional training of practical psychologists in terms of their value and motivational sphere.

The study analyzed the dynamics of educational and professional values of psychology students. The students identified such skills as love for people, control of emotions, benevolence, compassion, and frankness at the first stages of studying in higher education. In the process of studying in a higher education institution, they are specified and new ones appear. The necessary skills in the profession of psychologist were identified, such as: the ability to predict the course of events, to get out of difficult situations, organizational skills, the ability to cooperate, and the ability to analyze.

The value-motivational sphere of psychology students' personality was analyzed. A number of value constructs, activity, moral and subjective values in the value consciousness of psychology students with professional experience have been identified. The values formed in the professional environment acquire subjective meaning for the individual, and therefore, based on the results of our study, are stable formations that determine human behavior "above the situation".

Key words: values, value-motivational sphere, value consciousness, value constructions, activity values, moral values, subjective values.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	10
1.1. Природа та генезис особистісних цінностей.....	10
1.2. Професійні цінності як особистісне професійне зростання.....	14
1.3. Ціннісно-мотиваційна структура особистості студента.....	16
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО- МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ.....	20
2.1. Методи дослідження психологічних особливостей розвитку ціннісної сфери сучасної студентської молоді.....	20
2.2. Організація та процедура дослідження ціннісної сфери сучасної студентської молоді.....	23
Висновки до розділу 2	26
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО- МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	27
3.1. Дослідження динаміки учбово-професійних цінностей студентів- психологів.....	27
3.2. Дослідження ціннісно-мотиваційної сфери студентів, що займаються професійною діяльністю.....	31
Висновки до розділу 3	47
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Цінності та норми утворюють єдину систему, що визначає прийнятну поведінку для людей і соціальних груп у суспільстві. Ця система служить орієнтиром при виборі дій, визначає ідеали, ставить перед собою цілі та шляхи досягнення їх. Цінності та норми становлять частину свідомості як окремої особистості, так і суспільства загалом, вони є невід’ємною частиною культури.

На сьогоднішній день стан системи фахової підготовки психологів характеризується наявністю протиріч. Головним яким є протиріччя між абстрактним характером предмета навчальної діяльності і реальним предметом майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, від фахової підготовки та особистісних цінностей залежать результати професійних впливів психолога на ту чи іншу ситуацію. Адже комплекс завдань спеціаліста спрямований на цілі, зміст і характер роботи, методи, для їх вирішення професійних завдань. Саме тому студент-психолог повинен сформулювати для себе учбово-професійні цінності для кращої реалізації своєї підготовки, щоб потім успішно працювати з іншими людьми.

У роботах українських психологів спрямованість особистості розглядається як провідна, системоутворююча характеристика, центральним елементом якої є ціннісне утворення. Б.Г. Ананьєв визначає ціннісні та ціннісні структури як фундаментальні, «первинні» властивості особистості, що впливають на формування мотивів поведінки, взаємодій і характеру. С.Л. Рубінштейн увів поняття динамічної тенденції особистості, яка відображає її спрямованість і ціннісні орієнтації.

Роботи В.Д. Шадрикова присвячені дослідженню мотиваційно-ціннісної сфери особистості в професійній діяльності. К. Клаксон характеризує цінності як «аспект мотивації, що співвідносяться з особистісними або культурними стандартами, не пов’язаними винятково з актуальною напругою чи миттєвою ситуацією». Як бачимо, дана проблема є соціально значущою та потребує

вивчення, що і зумовило вибір нашої теми, а саме: *«Дослідження ціннісно-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді»*.

Мета дослідження: вивчення ціннісно-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми цінностей та відобразити значення цього феномену для професійної активності та діяльності студента-психолога.

2. Здійснити підбір методик, за допомогою яких, можна було виділити учбово-професійні цінності студентів-психологів.

3. Дослідити учбово-професійні цінності студентів-психологів.

Об'єкт дослідження: ціннісна сфера студентів.

Предмет дослідження: ціннісно-мотиваційна сфера сучасної студентської молоді.

Гіпотеза дослідження: в процесі навчання у більшості студентів-психологів формуються учбово-професійні цінності, які ґрунтуються на набутті певних професійних, комунікативних та навчальних навиків.

Методи та організація дослідження: методи теоретичних досліджень (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення результатів аналізу теоретичного матеріалу з проблеми); психодіагностичні методи: «Вивчення динаміки здібностей» (О.Л. Музики), «Методика вивчення ціннісної свідомості» (О.Л. Музики), метод репертуарних решіток Дж. Келлі, біографічний метод; методи математичної статистики: знаходження рівнів вираженості ознаки у відсотках, факторний аналіз.

Емпірична база дослідження: 33 студенти спеціальності «Психологія» факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету.

Наукова новизна та теоретичне значення: проаналізовано основні психологічні особливості розвитку ціннісної сфери сучасної студентської

молоді, виявили компоненти мотиваційної складової у розвитку навчально-професійних здібностей студентів-психологів.

Практична значущість одержаних результатів полягає у розширенні уявлення щодо психологічних особливостей розвитку ціннісної сфери сучасної студентської молоді та необхідності їх забезпечення психологічною підтримкою в умовах війни.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Положення та результати дослідження представлені для обговорення на 3 науково-практичних конференціях: V Всеукраїнській науково-практичній конференції (м. Житомир, Україна; 15 квітня 2023 року); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції (м. Житомир, Україна; 14-15 лютого 2024 року); науково-практичній конференції за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт факультету права, публічного управління та національної безпеки «Студентські наукові читання – 2024» (м. Житомир, Україна; 11 грудня 2024 року).

Публікації. Теоретичні та емпіричні результати дослідження висвітлено у 3 публікаціях:

1. Піонтківська С.Л., Нагорна Л.М. Психологічна підтримка усіх учасників освітнього процесу. *Особливості підготовки фахових молодших бакалаврів в умовах сьогодення: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Житомир, 2023. С.217-221.

2. Піонтківська С.Л. Формування соціально-психологічної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Роль освіти у відбудові України: актуальні аспекти підготовки фахового молодшого бакалавра: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Житомир, 2024. С.55-57.

3. Піонтківська С. Психологічне дослідження учбово-професійних цінностей студентів. *Студентські наукові читання-2024 : Матеріали студентської науково-практичної конференції*, 11 грудня 2024 року. Житомир: Поліський національний університет, 2024. (подано до друку).

Структура та обсяг роботи: кваліфікаційна робота складається з наступних структурних елементів – вступ, три розділи, висновки до розділів, загальний висновок, список використаних джерел. Робота налічує 57 сторінки, обсяг основного тексту роботи – 50 сторінок. Список використаних джерел налічує 42 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Природа та генезис особистісних цінностей

Еволюція філософських уявлень про цінності ґрунтується на стародавній теоретичній традиції, яка розглядає відношення людини до світу через призму знання та цінностей. В історії філософії значна увага приділялася світові ціннісних переживань, зокрема у його етичних, естетичних та релігійних аспектах. Античні та середньовічні філософи досліджували цінності без безпосереднього аналізу самого поняття "цінність" і його логічного змісту. Винятковим відзначенням у цьому контексті є філософія раціоналізму XVII століття. Револьюційним моментом у розвитку теорії цінностей стала філософія І. Канта з його концепцією регулятивних принципів практичного розуму. Кант стверджував, що вищі цінності мають регулятивне, а не онтологічне обґрунтування існування [4; 5].

У XX столітті цінності тлумачили як духовні феномени, що перевищують матеріальний світ, та вважалися вічними сутностями, закладеними Богом як потенційною довершеністю у предметах навколишнього світу. Деякі школи мислення розглядали цінності як суб'єктивні оцінки. Цінності є соціально-значущими орієнтирами діяльності суб'єктів і одним із ключових факторів у політичній історії. Вони є вищими, ніж прості інтереси людини, і відображаються через культурні цінності, що задовольняють потреби особистості. Цінності є фундаментом культури, а культура, у свою чергу, формується за системою цінностей та ідей, які регулюють поведінку членів суспільства [3].

Тривале втілення цінностей призводить до формування психології, менталітету та способу життя учасників суспільства у відповідності з його характерним для даного суспільства напрямком. Цінності складаються з когнітивної та емоційної складових, знання та оцінок. Ці компоненти мають

різні логічні властивості. Знання фіксують те, що існує, цінності — те, що належить; у знаннях людина відокремлюється від своїх інтересів, у оцінці, навпаки, висловлює свій інтерес. У знаннях людина сприймає об'єктивність світу, у оцінці визначає, чи задовольняє дійсність її потреби. Оцінювання дійсності відбувається у зворотному напрямку від пізнання до оцінювача. Тому ціннісний рівень свідомості має значний духовний потенціал для самовдосконалення і саморозвитку людини [22].

Цінності мають *суб'єктивний компонент*, який структурований на два основні аспекти: значення та особистісний зміст. Особистісний зміст цінності збільшується її зв'язком із потребами людини, тоді як значення погіршується із сукупності суспільно важливих властивостей і функцій об'єкта, які створюють його цінним у конкретному соціальному контексті. Людина живе не лише у фізичному світі, але й у символічному просторі, створеному системами соціального значення. Ці значення, хоча й сприймаються як об'єктивно дані, насправді є продуктами суспільного досвіду, що сформувався в минулому, і забезпечує роль засобів упорядкування цього досвіду. Більшість із ними мають умовний, конвенційний характер [4; 5; 8; 16; 22; 28].

До *універсальних цінностей* належать такі, як добро, свобода, користь, істина, правда, творчість, краса та віра. Основною цінністю, яка об'єднує істину, добро і гармонію, є благо. Воно виступає вищим життєвим орієнтиром, відображаючи сенс життя і спосіб його реалізації. Усвідомлення свого місця у світі та унікальність проявів проявляється у цінностях сенсу і свободи. Прагнення до перетворення світу спрямовує людину на добрі справи, а подолання труднощів набуває ціннісного значення. Пізнання світу та інших людей формує цінність істини й правди, тоді як прагнення до творчого переосмислення дійсності створює ставлення до неї через творчість. Цілісне сприйняття світу підносити дух до мудрості, а зв'язок із універсумом формує цінності краси і віри [32].

Вищі цінності відображають глибинні потреби та взаємодію, які формують основу *світогляду особистості*. Те, що стає вищою цінністю для

конкретної людини, є основним фактором і має свій прояв через фундаментальний вибір, який визначає особистість. До вищих цінностей можуть належати такі поняття, як здоров'я, сім'я, кохання, свобода, мир, війна, держава, праця, істина, честь, творчість, споглядання тощо. Таким чином, визначення вищих цінностей відбувається на рівні *індивідуального вибору* [29; 39].

На відміну від звичайних цінностей, вищі цінності мають більш орієнтаційний, ніж регулятивний характер, спрямовуючи людину до спостереження і розуміння. Вони є узагальненням основних соціокультурних орієнтацій, які впливають на всі аспекти життя. Вищі цінності охоплюють цінності суспільного устрою, спілкування, діяльності, самозбереження, особистісних якостей, а також загальнолюдські цінності, що становлять гармонію між індивідами та суспільством.

Цінності – це перевага певних смислів і способів поведінки, що ґрунтуються на цих смислах [35].

Суспільні цінності включають лише ті позитивно значущі явища та їхні властивості, які сприяють соціальному прогресу. Серед фундаментальних цінностей є гуманістичні або загальнолюдські цінності, такі як життя, здоров'я, любов, освіта, праця, творчість, краса тощо. Кожна культура, суспільство, держава, професія і особистість мають свої системи цінностей. Матеріальні і духовні цінності піддаються аксіологічному аналізу. Кожен соціальний інститут, базуючись на загальних цінностях, формує власні специфічні цінності: культурні, педагогічні, професійні тощо, які відтворюють смисли цих інститутів. Таким чином, створюється система загальних і спеціальних критеріїв і показників цінностей [8; 17; 24].

На основі принципів нелінійності, ієрархічності та динамічності побудована трирівнева модель системи ціннісних орієнтації, що включає цінності-ідеали, цінності-властивості особистості та ціннісні способи поведінки. Розроблено методику діагностики ціннісних орієнтації особистості. Типологію системи цінностей-ідеалів для осіб вікової категорії первинної

професійної орієнтації. Простежено динаміка цінностей-ідеалів в різних вікових і соціальних групах [14].

Для побудови теоретичної моделі структури ціннісних орієнтацій відкриваються рівні ієрархії та критерії для їх вироблення. Н.А. Бердяєв на найвищому рівні класифікації розрізняє три основні типи цінностей: *духовні, соціальні та матеріальні*, вважаючи інші їх прояви або конкретні випадки цих типів. У свою чергу, М. Рокіч пропонує дві категорії цінностей: цінності, що закінчилися *кінцевою метою*, і *цінності-засоби*, які відображають способи поведінки, що сприяють досягненню цілей [23].

Аналіз класифікацій цінностей, проведений у дослідженні, дозволив виділити три ієрархічні рівні в системі ціннісних орієнтацій особистості. Загальні цінності поділяються на духовні, соціальні та матеріальні. Духовні цінності охоплюють пізнавальні, естетичні, гуманістичні та соціальні аспекти. Соціальні цінності включають соціальне визнання, досягнення, активність у суспільстві тощо.

Ці властивості закріплюються в життєдіяльності та проявляються у властивостях особистості, таких як товариськість, допитливість, активність, домінантність тощо. Способи поведінки особистості виступають ключовими засобами реалізації та закріплення цих цінностей у повсякденному житті [14].

У психології проблема цінностей як регуляторів діяльності та спілкування досі мала актуальність, спираючись на методологічний контекст аксіологічних відносин як суб'єкт-об'єктних, який сформулювалася у філософії та соціології. Суб'єкт оцінки звертається до зовнішнього світу, включаючи фізичний, соціальний і ідеальний аспекти, де об'єктивуються цінності. Погляд В. М. М'ясищева на суб'єктивні цінності як частину взаємодій на рівні особистісних стосунків розширив контекст реалізації цінностей, включивши спілкування людей. У концепції суб'єкт-об'єктних взаємодій О.М. Леонтьєва суб'єктивні цінності асоціюються з поняттям значущості, що відображає зв'язок між індивідуальними представленнями процесів і емоційно-мотиваційної сфери. Концепція особистісного сенсу не врахувала ціннісних відносин у

контексті смислової регуляції діяльності. Перехід від поняття суб'єктивних до особистісних цінностей можливий через розкриття їхньої ролі в саморегуляції суб'єкта, який активно взаємодіє не тільки з зовнішнім, але й з внутрішнім світом. Введення поняття емоційно-ціннісних відносин у план самосвідомості активної особистості (В. В. Столін) свідчить про те, що суб'єктивне сприйняття або відкидання стає не лише сигналом особистісних сенсів, а й активним етапом в розвитку самосвідомості та особистісних рішень [17; 21; 27; 29].

Становлення особистісних цінностей пов'язане з розвитком процесів усвідомлення, що включають різні способи вираження та зміщення уваги на власну смислову сферу. Отже, після аналізу різноманітних розумінь цінностей у філософії, соціології, етиці та психології виявлено, що це поняття можна розглядати у трьох різних групах явищ. Перша – це суспільні ідеали, що формуються суспільною свідомістю і відображають узагальнені уявлення про ідеальність у різних сферах життя. Друга – це втілення цих ідеалів в діях або творах конкретних людей. Третя – це мотиваційні структури особистості, які підштовхують її до втілення цих ідеалів у своїй поведінці, відповідно до громадських цінностей. Ці форми взаємодіють і переходять одна в одну.

1.2. Професійні цінності як особистісне професійне зростання

Професійна діяльність може приносити велике задоволення, особливо якщо вона обрана вільно і дозволяє використовувати нахили, що існують у людини через сублімацію.

Однак багато людей не цінують працю як засіб до щастя і не так охоче звертаються до неї, як до інших форм задоволення. Це відчуження від праці стає джерелом серйозних соціальних проблем. В. Франкл, не зважаючи на унікальність сенсів буття, визначив можливі позитивні сенси, вводячи поняття цінностей як смислової універсальї. Ці цінності кристалізуються внаслідок узагальнення типових ситуацій, з якими стикається людина в історії. Вони дозволяють узагальнити шляхи, за допомогою яких людина може зробити своє життя більш свідомим, через те, що вона дає життю (у контексті творчої

роботи), те, що вона бере від світу (переживання цінностей, насолоджуючись мистецтвом, коханням) та через ту позицію, яку вона займає по відношенню до долі, яку вона не може змінити. За таким розподілом виділяють цінності творчості, переживання і відношення. Професійна діяльність може реалізувати як цінності творчості, так і цінності переживання. Ноогенний невроз, пов'язаний з втратою сенсу, може бути наслідком не тільки втрати роботи, але і невірною професійного вибору, через який не реалізуються смислові цінності людини. Таким чином, професійне становлення і особистісне зростання суттєво пов'язані між собою, хоча і можуть існувати певні протиріччя, що іноді розділяють ці процеси і роблять їх несумісними [4; 5; 8; 16; 22; 28].

Перелічити їх можна багато, але головними є такі:

- між вимогами професійних обов'язків учителя та внутрішньою готовністю до їх виконання;
- між неоднозначністю виховної політики та морально-ідеологічними установками у суспільстві та бажанням вчителя мати чітку педагогічну позицію;
- між природною потребою вчителя у самореалізації та можливістю її задоволення в умовах сучасної педагогічної практики в школі [3].

У своїх роздумах про методологічні основи підготовки практичного психолога в університеті Н.Л. Коломінський наголошує на таких ключових функціях вузівської освіти, спрямованих на професійний розвиток особистості:

- формування професійних установок;
- надання професійно важливих знань та культурного розвитку;
- навчання професійно важливим навичкам;
- виявлення та розвиток професійно важливих здібностей;
- духовне та морально-етичне вдосконалення особистості;
- підтримка самореалізації кожної особистості та культивування розвитку її індивідуальності як передумови індивідуального стилю роботи [4].

Отже, виділенні вміння які необхідні для професійного зростання і є тими орієнтирами, що слугують в роботі психолога.

1.3. Ціннісно-мотиваційна структура особистості студента

Стосунки між різними цінностями на культурному рівні відображають соціальну динаміку конфлікту і згоди, виникаючу в результаті прагнення соціальних груп і інститутів до своїх цілей. Ці стосунки не обов'язково ті ж самі, що і на індивідуальному рівні. Оскільки стосунки між ціннісними перевагами на цих двох рівнях можуть розрізнятися, внутрішні виміри, організуючі цінності, також можуть бути різними. Для розуміння природи цінностей на індивідуальному рівні (функцій цінностей, їх взаємозв'язків в структурі особи) С. Шварц і В. Білськи розробили теоретичну концепцію, в якій цінності розглядаються як якісь (часто неусвідомлювані) критерії вибору і оцінки людиною своїх вчинків, а також оцінки інших людей і подій [1; 6; 34].

З трьох універсальних людських потреб (біологічних потреб, погодженої соціальної поведінки, виживання і благополуччя своєї групи) вчені виводять основні типи людської мотивації (всього ними було виділено 10 типів). Вони, на думку авторів, і визначають спрямованість як конкретних дій індивіда, так і всієї його життєвої активності. Кожному типові мотивації відповідає своя ведуча мотиваційна ціль (МЦ):

1. **Саморегуляція.** Мотиваційна ціль (МЦ) – свобода думки і дії (вибір, творчість, пізнання), обумовлене потребою індивіда бути автономним і незалежним.

2. **Стимулювання.** Мотиваційна ціль (МЦ) – новизна і змагальність в житті (повнота життєвих відчуттів), необхідні для підтримки оптимального рівня активності організму.

3. **Гедонізм.** Мотиваційна ціль (МЦ) – задоволення, плотська насолода, насолода життям. У основі його лежить необхідність задоволення біологічних потреб і випробовуване при цьому задоволення.

4. **Досягнення.** Мотиваційна ціль (МЦ) – досягнення особистого успіху в рамках професійних, що розділяються, стандарти і, внаслідок цього, діставання соціального схвалення.

5. **Влада.** Мотиваційна ціль (МЦ) – досягнення соціального статусу, престижу і впливу на інших людей. В основі – потреба в домінуванні, пануванні, лідерстві.

6. **Безпека.** Мотиваційна ціль (МЦ) – стабільність, безпека і гармонія суспільства, сім'ї і самого індивідуального вигляду. У основі – потреба в адаптованості і передбаченості світу, зниженні невизначеності.

7. **Конформність.** Мотиваційна ціль (МЦ) – обмеження дій і мотивів, що заподіюють шкоду іншим або на що рушають соціальну гармонію. Виводиться з потреби груп – в самозбереженні і виживанні і потребі особи гармонійно взаємодіяти з іншими людьми, пригнічуючи при цьому свої соціально-руйнівні схильності.

8. **Традиція.** Мотиваційна ціль (МЦ) – пошана і підтримка звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих в певній культурі і релігії.

9. **Доброзичливість.** Мотиваційна ціль (МЦ) – підтримка і підвищення благополуччя людей, з якими людина знаходиться в контакті. У основі лежить потреба позитивної взаємодії в цілях благополуччя групи і індивідуальна потреба в афіліації.

10. **Універсалізм.** Мотиваційна ціль (МЦ) – розуміння, терпимість і підтримка благополуччя всіх людей і природи. Цей мотиваційний тип не був виведений апріорі з трьох вказаних універсальних людських потреб, а знайдений емпіричним шляхом при дослідженнях цінностей [1; 6; 9; 13; 18; 25; 33; 34; 36; 40].

При важливому значенні уявлень про професію та самоаналізу в професійному самовизначенні спеціальних досліджень, спрямованих на вивчення їх особливостей, надзвичайно мало.

Думки вчених розходяться щодо адекватності самооцінки професійно важливих якостей. Деякі студенти вважають, що оцінюють себе достатньо повно й адекватно, тоді як інші вважають, що їхнє усвідомлення себе є недостатнім. Деякі дослідники вказують на те, що першокурсникам властива

недооцінка себе, а інші встановлюють, що юнаки частіше переоцінюють себе, ніж недооцінюють.

І.А. Мартинюк наголошує, що для забезпечення ефективної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти необхідно формувати комплекс професійно значущих якостей, які відповідають особливим вимогам професії [7].

Професійна самосвідомість, як ключовий компонент професійного самовизначення, відображає здатність індивіда усвідомлювати себе суб'єктом майбутньої професійної діяльності. Як для багатьох студентів питання "Ким бути?" вже вирішене, проблема "Яким бути?" залишається актуальною [1; 6].

Сучасні дослідження зосереджені на аналізі професійно важливих цінностей, які складають основу професійної самосвідомості майбутніх спеціалістів. Вони також спрямовані на визначення рівня розвитку цих якостей у студентів та розробку методів, що сприяють формуванню їхньої професійної самосвідомості.

Висновки до розділу 1

Після аналізу різних розумінь та визначень цінностей у філософії, соціології, етиці та психології, ми прийшли до висновку, що цінності можна розглядати у трьох різних групах явищ. Перша група - суспільні ідеали, які формуються суспільною свідомістю і відображають загальноприйняті уявлення про ідеальність у різних аспектах суспільного життя. Друга група - предметне втілення цих ідеалів в діях або творах конкретних людей, які втілюють цінності у своїй поведінці. Третя група - мотиваційні структури особистості, які підштовхують її до втілення цінностей у своїй діяльності та поведінці. Ці три форми взаємодіють між собою та переходять одна в одну.

Професійна самосвідомість є ключовим елементом професійного самовизначення особистості. Для людини, яка вступає в самостійне життя, питання "Ким бути?" нерозривно пов'язане з питанням "Яким бути?". Якщо вибір професії для студентів вже зроблено, то питання про те, якими якостями і

цінностями вони мають володіти, щоб відповідати обраній професії, залишається актуальним і потребує глибокого осмислення.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

2.1. Методи дослідження психологічних особливостей розвитку ціннісної сфери сучасної студентської молоді

Дослідження ціннісно-мотиваційної сфери особистості студента-психолога передбачав використання ідеографічного підходу в дослідженні індивідуальної ціннісної свідомості.

З цією метою нами було використано методики вивчення динаміки здібностей та методика вивчення ціннісної свідомості (О.Л. Музики).

Ідеографічний принцип дозволяє збільшити індивідуальну ціннісну свідомість, надаючи не загальні показники, а унікальні результати для кожної особи, які можуть бути використані для подальшого групового аналізу. Методика дослідження ціннісної свідомості О.Л. Музика обґрунтовується на принципі внутрішньої суб'єктності, що дає можливість розглядати особистість через її індивідуальний життєвий досвід, виявляючи значущі цінності на різних етапах життя. Відповідно від особистісної орієнтації, можна класифікувати життєві цінності за критеріями, вказуючи на домінування певних цінностей в однієї людини та інших значимих особистостях [12; 29].

Основні принципи, що реалізуються в дослідженні – це ***принцип конгруентності та принцип розвитку ціннісної свідомості***. Аналіз факторної моделі, дає можливість оцінити зміст і структуру ціннісної свідомості людини на конкретний момент її життя, що пов'язаний з певною життєвою ситуацією. Для *формування мотивів поведінки* в цій ситуації людина актуалізує у своїй свідомості цінності, які з нею пов'язані. Це явище можна описати як ***конгруентність між свідомістю та зовнішньою ситуацією***. ***Принцип розвитку ціннісної свідомості*** показує те, що цінності особистості не є сталими. Життєвий досвід змушує людей відмовлятися від деяких ціннісних стратегій і формувати нові, більш продуктивні [12].

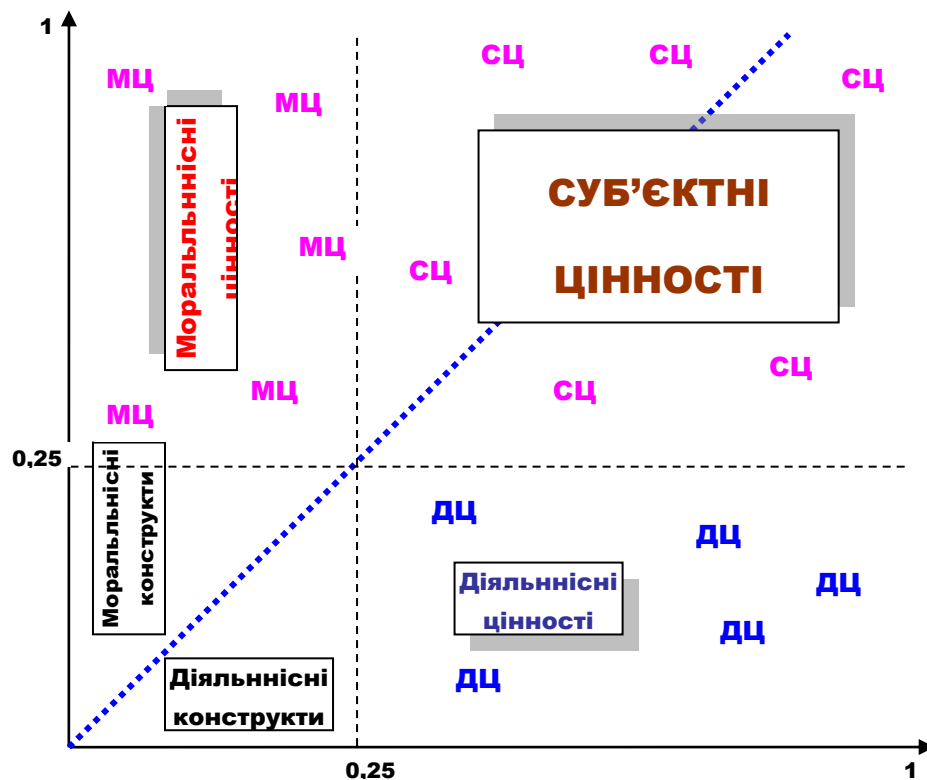

Рис. 2.1. Факторна модель ціннісної свідомості особистості [12]

На рис. 2.1 представлено модель ціннісної свідомості людини, отриману в результаті факторного аналізу методом головних компонентів матриці ціннісних конструкцій.

Ціннісні конструкції – це елементи, що мають коефіцієнти кореляції з основними факторами не більше 0,25. Це означає, що їх внесок у ціннісну свідомість є незначним. Вони більше схожі на потенційні, а не актуальні цінності, тому їх називають ціннісними конструкціями, а не цінностями [12].

Діяльнісні цінності (ДЦ) – це конструкції, які корелюють з фактором дієвих цінностей від 0,25 до 1. Подібне математичне вираження мають і **моральні цінності (МЦ)**. Ціннісні конструкції часто є випадковими або декларованими утвореннями, що більше свідчать про знання людиною суспільних цінностей і норм, а не про реальне їх застосування в діяльності. Діальні та моральнісні цінності, на відміну від ціннісних конструкцій, є не

випадковими, а наявними ціннісними утвореннями. Вони мають значущі зв'язки з основними факторами ціннісної свідомості, хоча й не завжди регулюють поведінку людини в конкретних ситуаціях (наприклад, у громадській діяльності). В інших сферах діяльності ці цінності можуть актуалізуватися і ставати суб'єктними цінностями [12].

Суб'єктні цінності (СЦ) з математичної точки зору – це ціннісні конструкції, які корелюють на рівні 0,25 і більше як з фактором моральних цінностей, так і з фактором діяльнісних цінностей. Зазвичай вони не розташовуються рівно на бісектрисі, тобто їх факторне навантаження на обидва провідні фактори не є однаковим. Як правило, кореляція з одним фактором більша, ніж з іншими. Виходячи з цих «математичних» міркувань, такі ціннісні конструкції можна віднести до одного з класів цінностей – або моральних, або діяльних. Проте суб'єктні цінності мають значущі кореляційні зв'язки між собою, вони є своєрідним місточком, що компенсує моральні та діяльнісні цінності, забезпечуючи цілеспрямованість ціннісної сфери людини [12].

Таким чином, суб'єктні цінності є унікальними утвореннями, які мають якісні відмінності від інших цінностей. З одного боку, вони є результатом життєвого досвіду, а з іншого – відображають можливості напрямки розвитку людини. Суб'єктні цінності регулюють поведінку людини, оскільки моральні цінності підтримуються діяльнісними і надають сенс життєвим планам і виборам. Аналіз суб'єктних цінностей дозволяє не лише оцінити ефективність людини як суб'єкта певної діяльності, а й іноді є підставою для прогнозування її розвитку в цій діяльності.

Аналіз факторних моделей ціннісної свідомості досліджуваних, проведений за допомогою повторних досліджень, дозволяє виявити тенденції змін та прогнозувати можливі напрямки життєвої поведінки. Відповідно до факторної моделі ціннісної свідомості, суб'єктними цінностями можна оцінити ціннісні конструкції, які відповідають таким умовам: 1) мають високу факторну вагу; 2) мають статистично значущі зв'язки між собою; 3) деякі з них належать до моральних цінностей, інші – до діяльнісних [12; 29].

Отже, основними ознаками суб'єктних цінностей є: 1) вони виступають як внутрішні регулятори поведінки, визначаючи вчинки людини; 2) вони є результатом життєвого досвіду і формуються течією життєвого шляху; 3) стійкість суб'єктних цінностей залежить від їх змістовного наповнення; 4) адаптивність і релевантність до різних життєвих ситуацій забезпечується структурною перебудовою суб'єктних цінностей; 5) недекларативність і дієвість суб'єктних цінностей забезпечується взаємною підтримкою моральних і діяльних цінностей.

2.2. Організація та процедура дослідження ціннісної сфери сучасної студентської молоді

Основними психологічними характеристиками, що притаманні для студентів-психологів, є розвиток самосвідомості, удосконалення та закріплення професійних знань, побудова життєвих планів.

Відповідно до мети, поставлених завдань та гіпотези дослідження було проведено емпіричне дослідження ціннісної сфери сучасної студентської молоді, яке реалізовувалося поетапно.

Перший етап. Передбачав підготовчі дії, а саме: розробку процедури дослідження; підбір відповідного психодіагностичного інструментарію, спрямованого на вивчення ціннісної сфери сучасної студентської молоді. Дослідження проходило протягом 2024 року, у дослідженні приймали участь 33 студенти спеціальності «Психологія» факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету.

Другий етап передбачає здійснення емпіричного дослідження ціннісної сфери сучасної студентської молоді. Нами була застосована методика «Вивчення динаміки здібностей» (О.Л. Музики) [12], «Методика вивчення ціннісної свідомості» (О.Л. Музики) [12], метод репертуарних решіток Дж. Келлі, біографічний метод [10; 26; 35].

«Методика вивчення динаміки здібностей» автор О.Л. Музика [12]. Проводити дослідження краще індивідуально у формі бесіди, для акцентуації уваги на головні аспекти дослідження.

Процедурою передбачено заповнення дослідницького бланку (див. додаток А), що складається з 4 частин.

I частина призначена для вивчення діяльнісного компоненту у структурі здібностей, які містять такі питання:

Якими вміннями має володіти психолог?

Які вміння є у Вас, з попередньо перерахованих?

Оцініть, на скільки для Вас є важливі ці вміння.

II частина спрямована на дослідження операційно-когнітивного компоненту. З переліку діяльностей та умінь, визначених респондентом у першій частині, обираються 2-3 характеристики, які він вважає для себе найбільш значущими. Кожне з цих умінь (діяльностей) пропонується проаналізувати за такими критеріями:

Виділіть окремі дії та операції якими має володіти психолог у професійній діяльності ?

Які дії та операції Ви хотіли б набути або розвинути ?

III частина має на меті визначення осіб, які є референтними для респондентів (референтний компонент). У частині цього досліджуваного пропонуються відповіді на такі запитання:

Назвіть людей, що оцінюють Ваші досягнення, уміння (те, що Ви робите). Оцініть, наскільки важлива для Вас думка кожного.

IV частина спрямована на вивчення особистісно-ціннісного компонента у структурі здібностей. Досліджуваному пропонується дати відповіді на такі запитання:

Зазначте якості, які допомагають Вам досягти успіху?

Оцініть, наскільки кожна з зазначених якостей допомагає вам у досягненні успіху?

Аналіз результатів анкетування включає якісний та кількісний підхід до обробки отриманих даних.

Кількісний аналіз розроблений у двох напрямках:

1. Кількість показників: аналізується число видів діяльностей, умінь, референтних осіб і якостей, зазначених досліджуваними у кожній частині. Якщо статистичних норм для цих показників немає, їх можна порівнювати лише в межах конкретної вибірки. У цьому дослідженні досліджувані, як правило, називали 3–5 характеристик, тоді як 1-2 або більше ніж 8 характеристик не зафіксовано.

2. Ступінь вираження ознаки: прогресивний рівень прояву або ступінь важливості зазначених характеристик для досліджуваного. Деякі досліджувані оцінюють важливість характеристики як вище середнього рівня (за 10-бальною шкалою переважають оцінки в межах 7-10). Досліджувані виділяють ті ознаки, які є для них значущими або знаходяться на вищому рівні розвитку.

Якісний аналіз фокусується на особливостях даних, отриманих у кожній частині методики. Він дозволяє визначити важливі індивідуальні аспекти, які не можна охопити лише кількома підходом. Особливу увагу приділяють інтерпретації змістовній частині характеристики.

«Методика вивчення ціннісної свідомості» О.Л. Музики [12]. Дослідження передбачає виконання декілька етапів.

На першому етапі завдання виникає в актуалізації основних життєвих цінностей людини в її свідомості (біографічна бесіда). Це не так просто, як може здатися на перший погляд, тому що ціннісна свідомість постійно розвивається: з одних деякі цінності мають більшу важливість, а інші виходять на інший план. У процесі розвитку людина переоцінює свою цінність та формулює нові життєві стратегії.

На другому етапі завдання полягає в актуалізації значущих для досліджуваного людей, які мали вплив на його життя (не лише позитивний). На цьому етапі, відповідно до МВЦС, пропонується порівняти цих людей між собою та з собою, щоб визначити якість та характеристики, що мають ознаки

життєвих цінностей. На операційному рівні цей етап фактично реалізується через процедуру порівняння тріад за репертуарними решітками Дж. Келлі.

Третій етап дослідження для МВЦС реалізує принцип нерівнозначності цінностей. Досліджуваному пропонується оцінити ступінь вираженості кожного з ціннісних конструктивів, які він сам сформував на попередньому етапі, у всій значущості для його людини.

Четвертий етап базується на принципі цілісності ціннісної свідомості. Матриця "значимі люди x цінні конструкції", отримана на третьому етапі, піддається факторному аналізу, в результаті якого формується факторна модель ціннісної свідомості.

П'ятий етап дослідження для МВЦС є інтерпретаційним, на якому проводиться аналіз отриманих результатів та їх тлумачення в контексті ціннісної свідомості досліджуваного.

Висновки до розділу 2

Метою проведеного дослідження було вивчити ціннісно-мотиваційну сферу сучасної студентської молоді. Дослідження було проведено за методиками «Вивчення динаміки здібностей» (О.Л. Музики), «Методика вивчення ціннісної свідомості» (О.Л. Музики), методом репертуарних решіток Дж. Келлі, з використанням біографічного методу. Обробка результатів дослідження передбачає використання методів математичної статистики відсотковий аналіз та факторний аналіз. У дослідженні взяли участь студенти-психологи факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету.

Нами було описано процедуру та організацію дослідження ціннісної сфери сучасної студентської молоді.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

3.1. Дослідження динаміки учбово-професійних цінностей студентів-психологів

Результати динаміки учбово-професійних цінностей студентів-психологів вивчалось з врахуванням часових характеристик (на початку навчання у ВЗО (листопад-грудень) та після успішної зданої сесії та вивчення базових курсів навчання у ВЗО (квітень-травень).

Як видно з результатів студенти-психологи на 1 етапі дослідження виділяли такі вміння: «слухати», «співчувати», «допомагати», «любити оточуючих», «терплячість», «витримка», «усидливість». На 2 етапі дослідження до цих вмінь добавились ще кілька: «сила волі», «передбаченість можливих ситуацій», «аналіз ситуації», «вміння співпрацювати».

Розгорнуту характеристику виділених вмінь можна розглянути у вигляді діаграм (див. рис. 3.1):

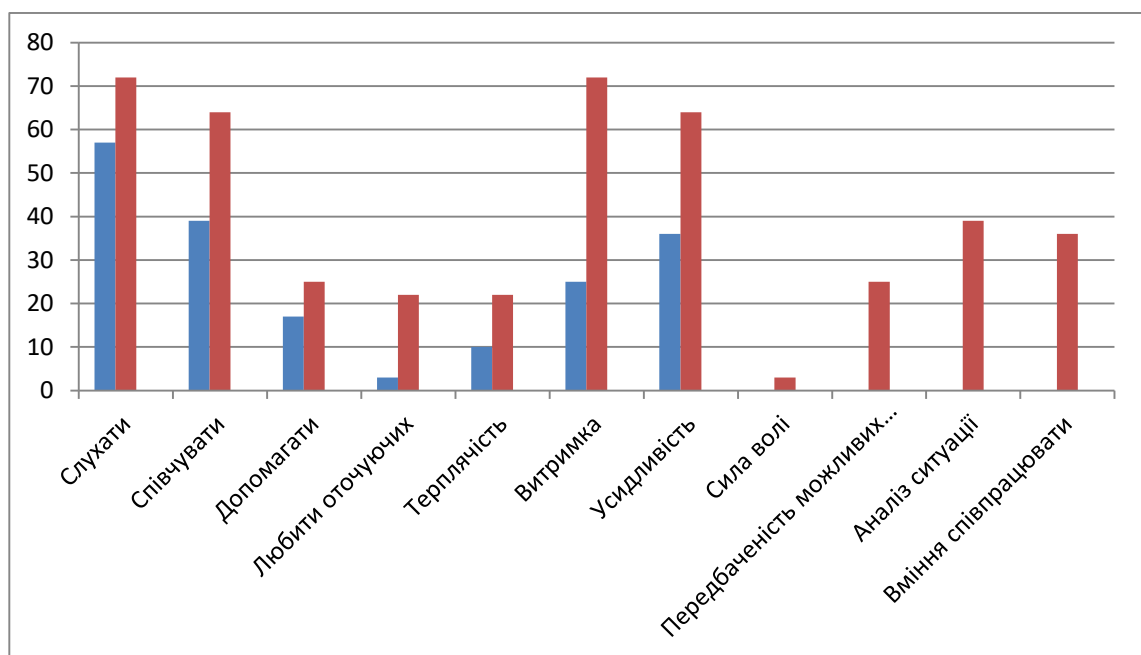

Рис. 3.1. Необхідні вміння для психолога у професійній діяльності,
виділених студентами-психологами

На основі частотного аналізу можна побачити, що більшість студентів-психологів на 1 етапі дослідження вважає, що психолог у професійній діяльності повинен мати такі вміння: «вміння слухати» 80%, «співчувати» 55%, «допомагати» 25%, «любити оточуючих» 5%, «терплячість» 15%, «витримка» 35%, «усидливість» 50%.

На графіку видно, що студенти-психологи істотно розширили свою думку на 2 етапі проведення дослідження. Тому, психолог у професійній діяльності повинен мати такі вміння: «вміння слухати» 100%, «співчувати» 90%, «допомагати» 35%, «любити оточуючих» 30%, «терплячість» 30%, «витримка» 100%, «усидливість» 90%, «сила волі» 5%, «прогнозування можливих ситуацій» 35%, «аналіз ситуації» 55%, «вміння співпрацювати» 50%.

Отже, із представлених таблиць та діаграм можна побачити зміни в уявленнях студентів-психологів.

Наступним етапом було виявлення вмінь, якими вже володіють студенти-психологи у професійній діяльності (див. рис. 2.2)

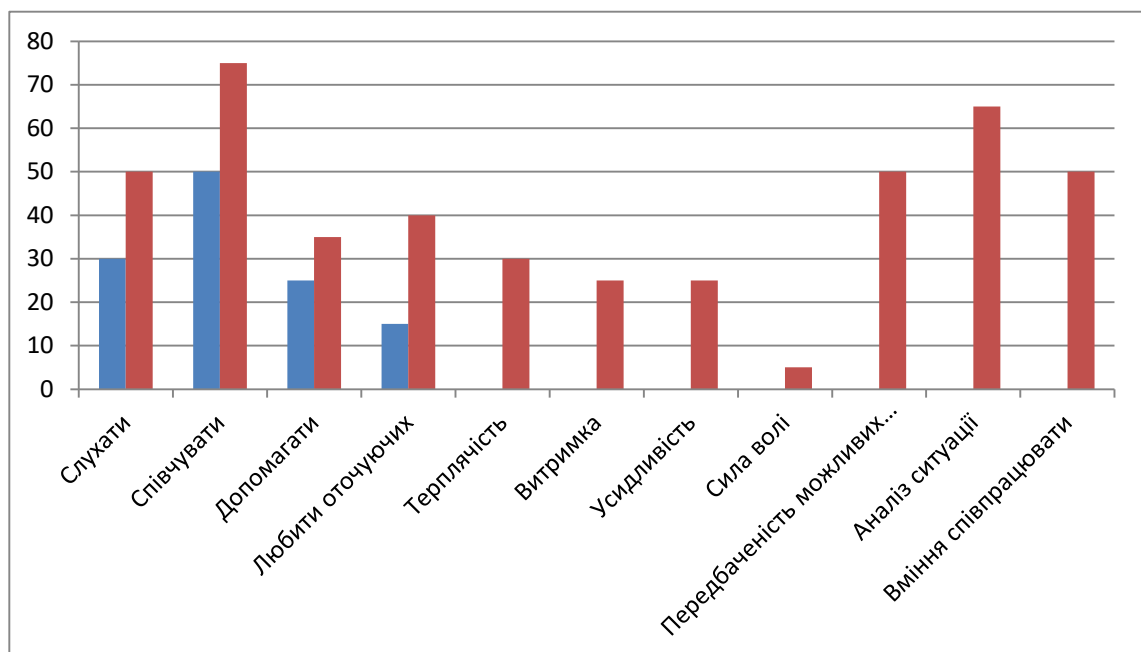

Рис. 3.2. Процентне співвідношення виділених вмінь, якими володіють студенти-психологи у професійній діяльності

Отже, студенти 1 етапі дослідження вважають, що в них розвинені такі вміння, як: «слухати» (30%), «співчувати» 50%, «допомагати» 25%, «любити оточуючих» 15%, а інші вміння мають низький рівень розвиненості, або зовсім відсутні, і тому їх необхідно розвивати, або напрацьовувати. А на 2 етапі дослідження вважають, що в них розвинулись такі вміння: «слухати» 50%, «співчувати» 75%, «допомагати» 35%, «любити оточуючих» 40%, «терплячість» 30%, «витримка» 25%, «усидливість» 25%, «сила волі» 5%, «передбаченість можливих ситуацій» 50%, «аналіз ситуації» 65%, «вміння співпрацювати» 50%.

Наступним етапом було вивчення дій та операцій, необхідних для психолога у професійній діяльності. Варто зазначити, що студенти виділили такі необхідні дії та операції психолога у професійній роботі серед яких: консультування, корекція, діагностика, аналіз, обробка результатів, підбір та проведення методик та вміння проводити тренінги.

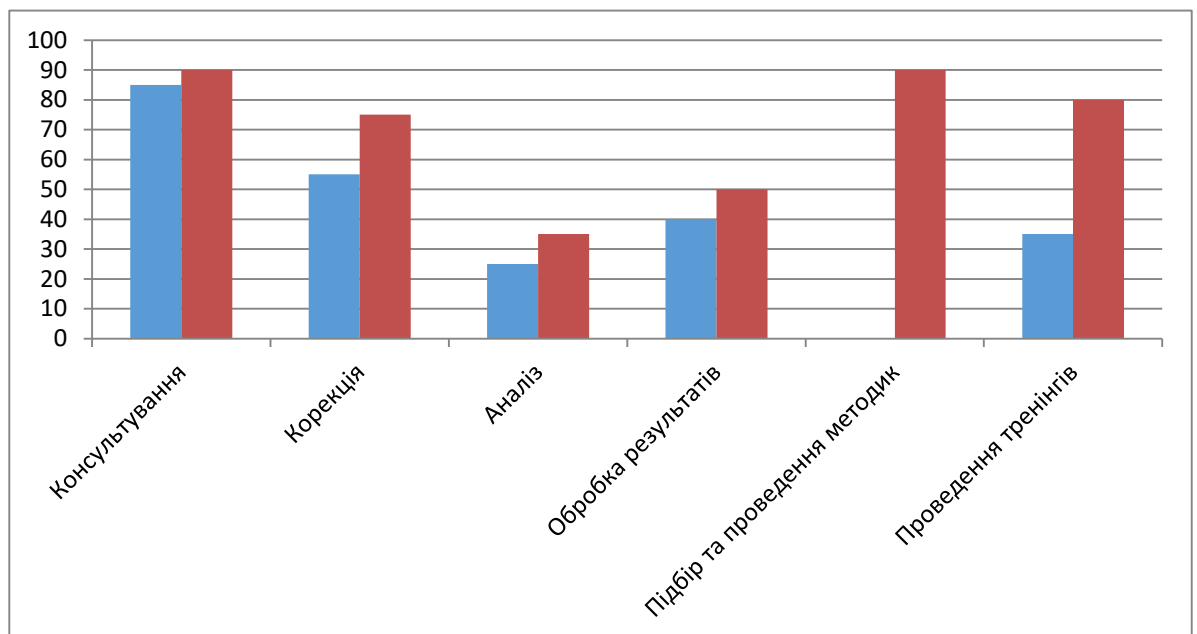

Рис. 3.3. Процентне співвідношення виділених дій та операцій, необхідних для психолога у професійній діяльності

Студенти-психологи на 1 етапі дослідження надали перевагу таким діям та операціям як «консультування» 85%, «корекція» 55%, «аналіз» 25%, «обробка результатів» 40% та «вміння проводити тренінги» 35%.

Студенти-психологи на 2 етапі дослідження вважають, що психолог повинен володіти такими діями та операціями як «консультування» 90%, «корекція» 75%, «аналіз» 35%, «обробка результатів» 50%, «підбір та проведення методик» 90% та «вміння проводити тренінги» 80%.

Отже, можна зазначити, що студенти-психологи виділили однакові дії та операції на 1 і 2 етапах дослідження серед яких надали перевагу консультуванню, аналізу та вмінню проводити тренінги.

Далі здійснювалося вивчення дій та операцій, якими володіють студенти-психологи у своїй професійній діяльності.

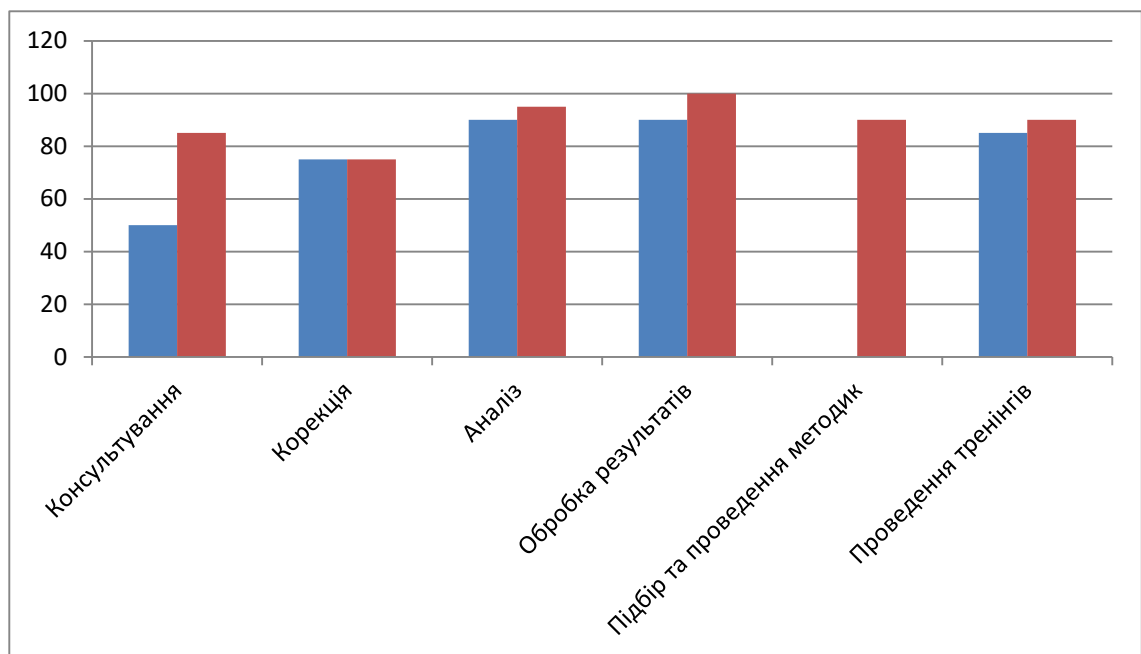

Рис. 3.4. Процентне співвідношення виділених дій та операцій, якими володіють студенти-психологи у професійній діяльності

Із представленої діаграми видно, що студенти вважають, що вони на 1 етапі дослідження володіли такими діями та операціями як: «консультування» 50, «корекція» 75%, «аналіз» 90%, «обробка результатів» 90% та «вміння проводити тренінги» 85%.

Студенти-психологи на 1 етапі дослідження почали цими ж діями та операціями володіти краще: «консультування» 85%, «корекція» 75%, «аналіз»

95%, «обробка результатів» 100%, «підбір та проведення методик» 90% та «вміння проводити тренінги» 90%.

Отже, усі вище перераховані вміння психолога мають професійну значущість. Разом з тим не можна уявляти собі образ психолога як деяку стандартну, незмінну модель, яка складається із загально прийнятих характеристик, що і складає нашу ціннісно-мотиваційну структуру особистості. Бажані навчально-професійні характеристики для студентів-психологів виступають як можливість для навчально-професійного самовиховання.

3.2. Дослідження ціннісно-мотиваційної сфери студентів, що займаються професійною діяльністю

Обробку результатів дослідження ми здійснили за допомогою факторного аналізу методом головних компонент. До аналізу ціннісно-мотиваційної сфери студентів за методикою МВЦС увійшли студенти, які займаються професійною діяльністю. Кількісний аналіз результатів проводився за допомогою факторного аналізу методом головних компонент, використовуючи ротацію Varimax normalized.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного X 1

При обробці оціночної решітки досліджуваного X 1 було виділено 5 факторів. (див. табл. 3.1.)

Таблиця 3.1

Значення факторів досліджуваного X 1

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	8,561178	42,80589	8,56118	42,80589
Фактор 2	4,465786	22,32893	13,02696	65,13482
Фактор 3	2,186350	10,93175	15,21331	76,06657
Фактор 4	1,607118	8,03559	16,82043	84,10215
Фактор 5	1,120651	5,60325	17,94108	89,70541

Перший фактор описує 42,8 % масиву даних, другий фактор – 22,3 %, третій фактор – 10,9 %, четвертий фактор – 8 %, п'ятий фактор – 5,6 %. До першого фактору увійшли такі конструкти: «цілеспрямованість» (0,84), «вміння

знайти вихід з будь-якої ситуації» (0,96), «вміння досягати мети» (0,91), «вміння бачити кожну людину» (0,91), «незалежність» (0,70). До другого фактору увійшли: «трудоголізм» (0,93), «відповідальність» (0,76), «байдужість» (- 0,76). До третього фактору увійшли: «впевненість» (0,71), «оптимізм» (0,75), «організаторські здібності» (0,73), «комунікабельність» (0,82). До четвертого фактору увійшли: «вміння контролювати свої емоції» (0,81), «витримка» (0,74). До п'ятого фактору увійшли: «оптимізм» (0,93), «життєрадісність» (0,93), «вміння посміхатися» (0,75).

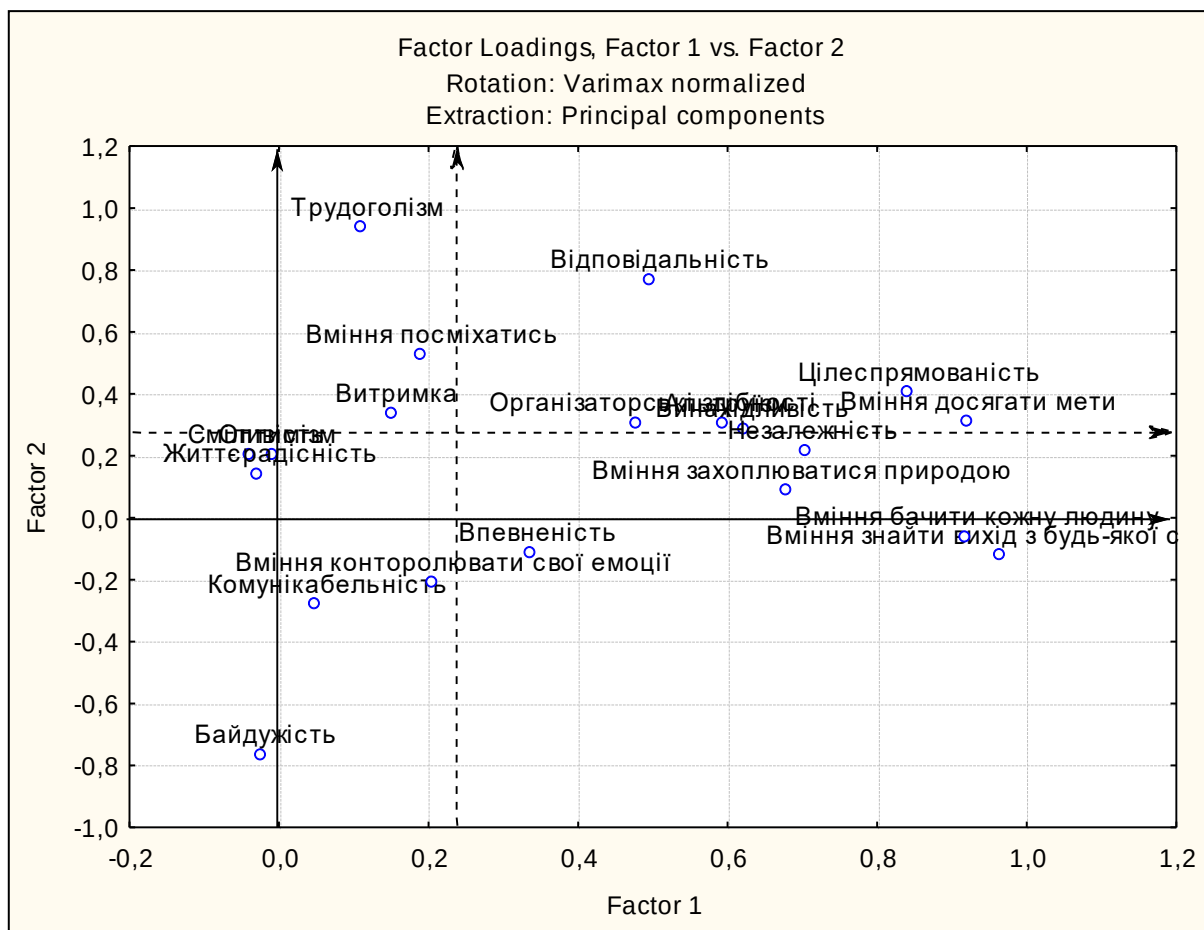

Рис. 3.5 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 1

З факторно-семантичного поля досліджуваного X 1 (див. рис.3.5) видно, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в межах моральнісних, діяльнісних та суб'єктних цінностей, з чого можна зробити висновок, що у досліджуваного дані ціннісні конструкти є регуляторами поведінки у певних ситуаціях, оскільки являються потенційними утвореннями свідомості, які є

найбільш визначальними, що ми бачимо з таблиці 3.1, де до фактору 1 увійшли діяльнісні та суб'єктні цінності (42,8 %) в межах яких виділені конкретні вміння та на другому місці стоїть фактор 2, до якого увійшли моральнісні цінності (22,3 %).

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного X 2

При обробці оціночної решітки досліджуваного X 2 було виділено 3 фактори. (див. табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Значення факторів досліджуваного X 2

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	8,243119	48,48893	8,24312	48,48893
Фактор 2	3,012674	17,72161	11,25579	66,21055
Фактор 3	2,715136	15,97139	13,97093	82,18194

Перший фактор описує 48,5 % масиву даних, другий фактор – 17,7 %, третій фактор – 15,9 %.

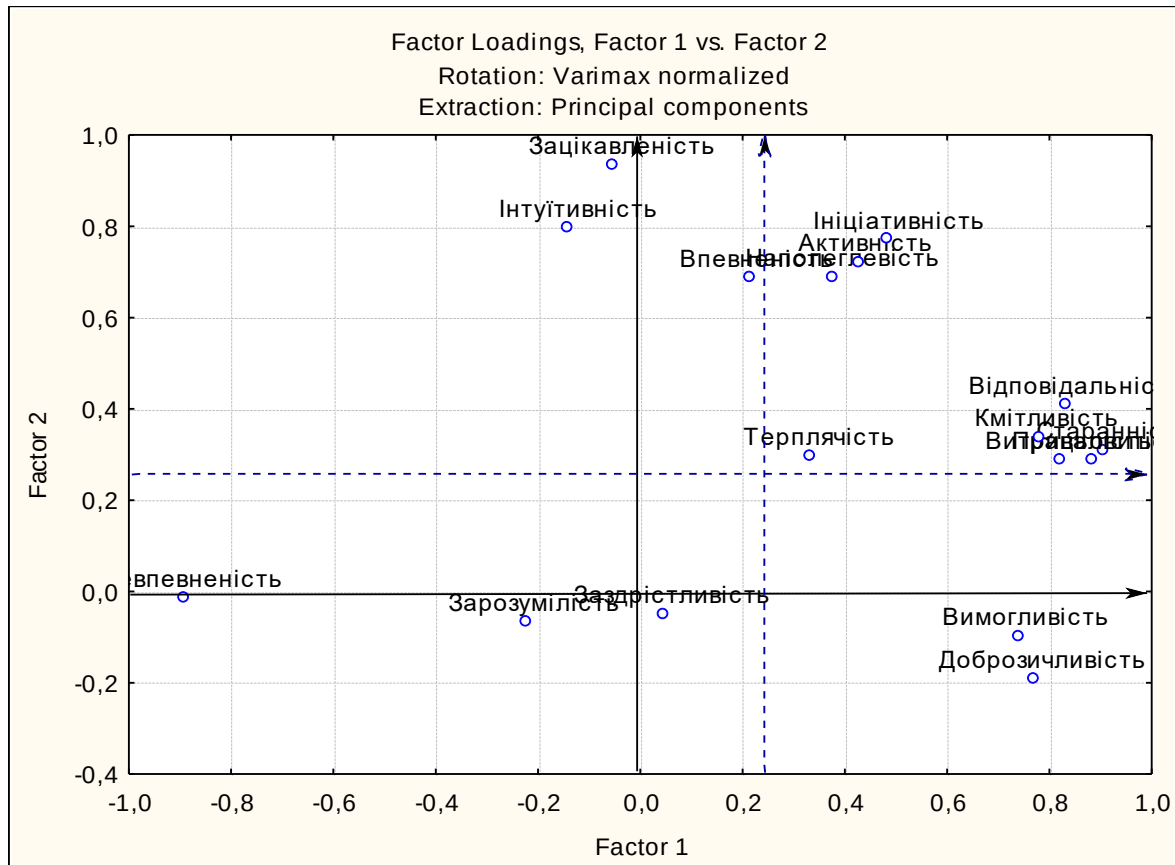

Рис. 3.6. Факторно-семантичне поле досліджуваного X 2

До першого фактору увійшли такі конструкти: «старанність» (0,90), «відповідальність» (0,83), «доброзичливість» (0,76), «невпевненість» (-0,89), «працьовитість» (0,88), «витривалість» (0,81), «вимогливість» (0,73), «кмітливість» (0,77). До другого фактору увійшли: «зацікавленість» (0,93), «активність» (0,72), «інтуїтивність» (0,79), «ініціативність» (0,77). До третього фактору увійшли: «терплячість» (0,78), «зарозумілість» (-0,94), «заздрістливість» (-0,93)

З факторно-семантичного поля досліджуваного Х 2 (рис. 3.6) видно, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в межах моральнісних, суб'єктних та діяльнісних цінностей, якими керується у своїй діяльності досліджуваний. З таблиці ми також бачимо, що саме ці цінності є домінуючими, оскільки до фактору 1 (48,4 %) входить найбільший відсоток даних. Протиріччям в даній ситуації виступає конструкт «невпевненість», який, як ми бачимо з рис. 3.1.2 знаходиться в зоні моральнісних конструктів, з чого можна зробити висновок, що конструкт «невпевненість» не є особистісним утворенням та який в загальному не впливає на діяльність досліджуваного, а лише проявляється в окремих життєвих ситуаціях. Визначальними якостями у діяльності досліджуваного Х 2 виступають: «старанність», «відповідальність», «працьовитість», «витривалість», «кмітливість», «вимогливість».

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного Х 3

При обробці оціночної решітки досліджуваного Х 3 було виділено 4 фактори. (див. табл. 3.3)

Таблиця 3.3

Значення факторів досліджуваного Х 3

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	7,770957	48,56848	7,77096	48,56848
Фактор 2	2,529922	15,81201	10,30088	64,38049
Фактор 3	1,789000	11,18125	12,08988	75,56174
Фактор 4	1,560376	9,75235	13,65025	85,31409

Перший фактор описує 48,6 % масиву даних, другий фактор – 15,8 %, третій фактор – 11,1 %, четвертий фактор – 9,7 %. До першого фактору увійшли такі конструкти: «наполегливість» (0,95), «вміння досягати мети» (0,94), «невпевненість» (-0,70), «мудрість» (0,82), «агресивність» (-0,95). До другого фактору увійшли: «вимогливість» (-0,93), «самотійність» (-0,88). До третього фактору увійшли: «оптимізм» (0,70), «вміння пристосовуватися до оточення» (0,86), «вміння розуміти людей» (0,80). До четвертого фактору увійшов конструкт «стриманість» (0,90).

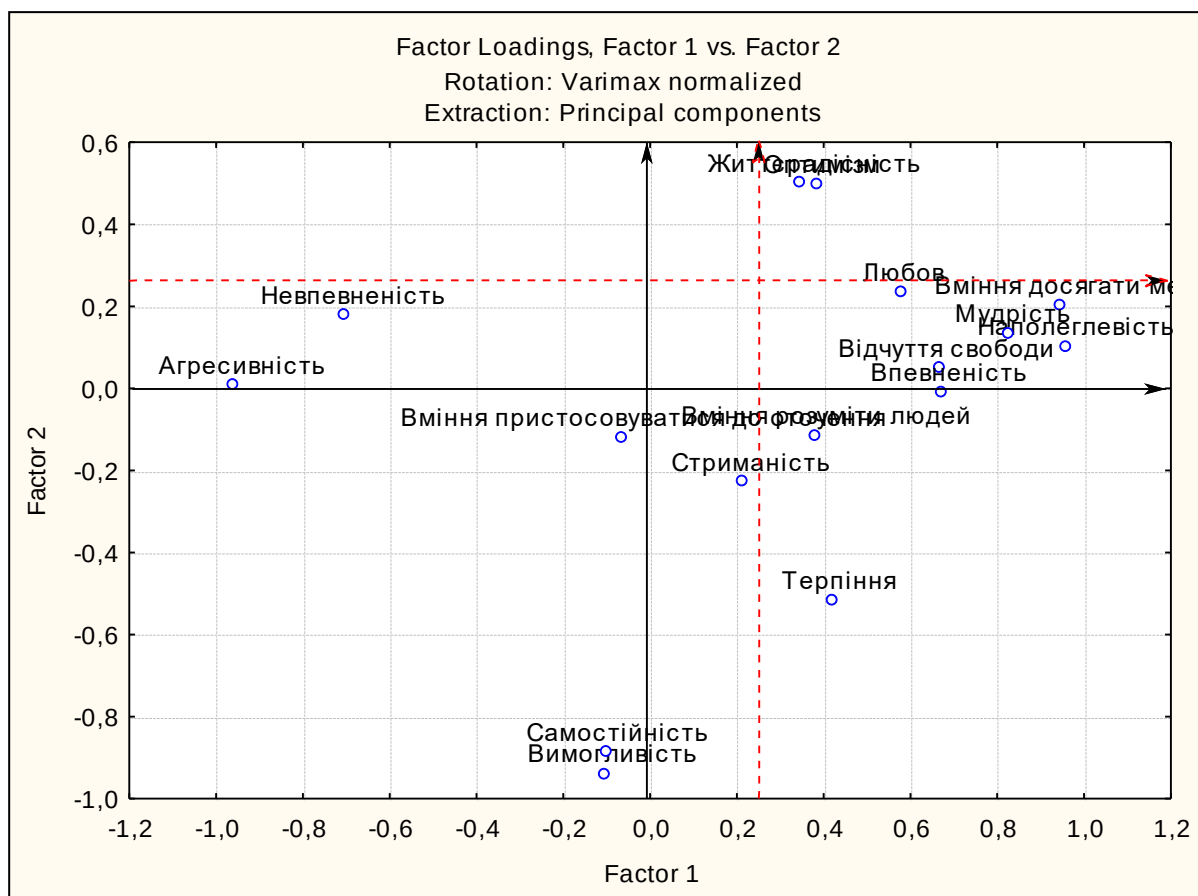

Рис. 3.7 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 3

З факторно-семантичного поля досліджуваного X 3 (рис. 3.7) видно, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в зоні діяльнісних цінностей, моральнісних цінностей не виділено взагалі, також майже не виділено суб'єктних цінностей. З таблиці 3.1.3. ми бачимо, що визначальними якостями є: «наполегливість», «вміння досягати мети», «мудрість», які увійшли

до першого фактору, який описує 48,6 % масиву даних. Протиріччям виступають конструкти «невпевненість» та «агресивність», які знаходяться у зоні моральнісних конструктів, та які не мають значного впливу на діяльність досліджуваного, оскільки не являються особистісними ціннісними утвореннями.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного X 4

При обробці оціночної решітки досліджуваного X 4 було виділено 5 факторів. (див. табл. 3.4)

Таблиця 3.4

Значення факторів досліджуваного X 4

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	5,302517	35,35011	5,30252	35,35011
Фактор 2	3,121701	20,81134	8,42422	56,16145
Фактор 3	1,913921	12,75947	10,33814	68,92092
Фактор 4	1,551549	10,34366	11,88969	79,26458
Фактор 5	1,146400	7,64267	13,03609	86,90725

Перший фактор описує 35,3 % масиву даних, другий фактор – 20,8 %, третій фактор – 12,7 %, четвертий фактор – 10,3 %, п'ятий фактор – 7,6%.

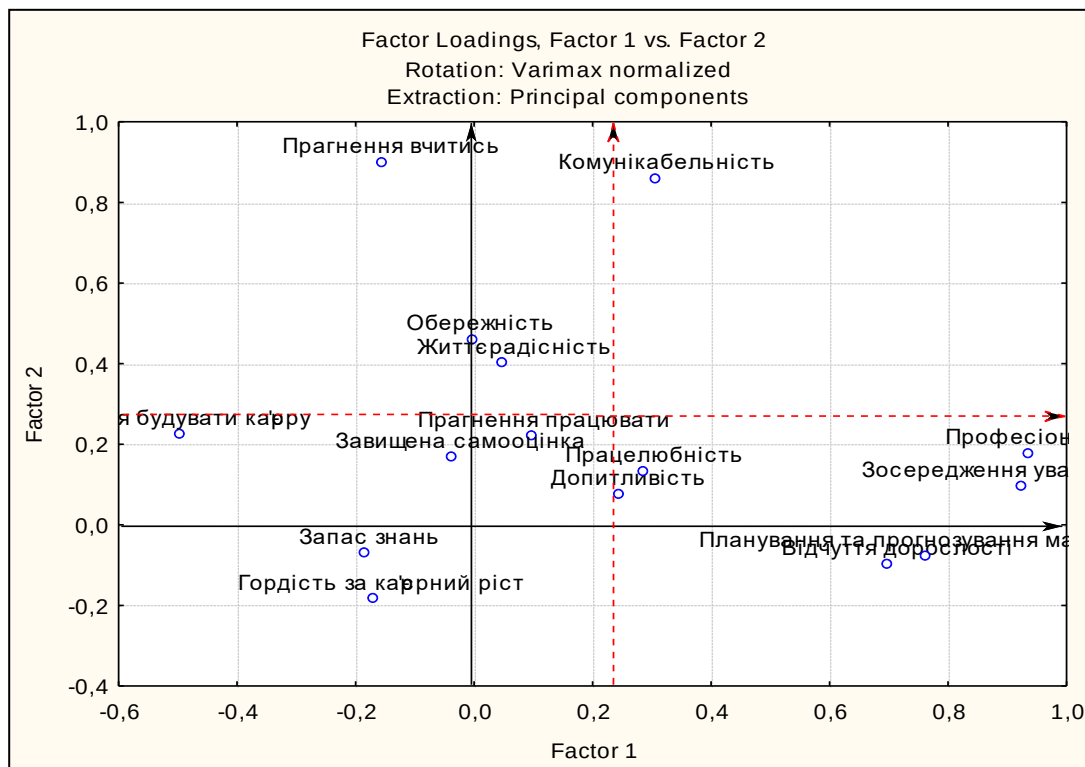

Рис. 3.8 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 4

До першого фактору увійшли такі конструкти: «планування та прогнозування майбутнього» (0,76), «зосередження уваги на роботі» (0,92), «професіоналізм» (0,93). До другого фактору увійшли: «прагнення вчитися» (0,90), «комунікабельність» (0,86). До третього фактору увійшли: «запас знань» (0,85), «гордість за кар'єрний ріст» (0,84). До четвертого фактору увійшли: «прагнення працювати» (0,91), «працелюбність» (0,85). До п'ятого фактору увійшли: «допитливість» (0,89), «обережність» (0,81).

Отже, про досліджуваного можна сказати, що основна увага зосереджується на роботі. З факторно-семантичного поля досліджуваного Х 4 (рис. 3.8) видно, що основна частина конструктів ціннісної свідомості знаходиться в зоні діяльнісних цінностей. Сюди увійшли конструкти, які знаходяться в межах першого фактору, тобто досліджуваний керується діяльнісними цінностями. Також з факторно-семантичного поля ми бачимо, що у досліджуваного досить велика частина ціннісних конструктів знаходиться в зоні моральнісних та діяльнісних конструктів, з чого можна зробити висновок, що дані конструкти не є власними утвореннями досліджуваного, а лише в окремих випадках, при потребі в певній ситуації, набирають певного сенсу. Також ми бачимо, що майже не виділено суб'єктних цінностей, сюди лише увійшов конструкт «комунікабельність», з чого можна сказати, що у досліджуваного в будь-яких випадках проявляється ця якість.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного Х 5

При обробці оціночної решітки досліджуваного Х 5 було виділено 5 факторів. (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Значення факторів досліджуваного Х 5

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	6,567117	29,85053	6,56712	29,85053
Фактор 2	4,710542	21,41156	11,27766	51,26209
Фактор 3	3,157292	14,35133	14,43495	65,61342
Фактор 4	2,747539	12,48881	17,18249	78,10223
Фактор 5	1,568625	7,13011	18,75111	85,23234

Перший фактор описує 29,85 % масиву даних, другий фактор – 21,41 %, третій фактор – 14,35 %, четвертий фактор – 12,48 %, п'ятий фактор – 7,1 %. До першого фактору увійшли такі конструкти: «комунікабельність» (0,89), «вміння вирішувати проблемні ситуації» (0,72), «замкнутість» (-0,81), «песимістичність» (-0,91). До другого фактору увійшли: «байдужість» (0,90), «наглисть» (0,77), «доброзичливість» (-0,84), «корисливість» (0,79). До третього фактору увійшли: «винахідливість» (0,98), «самостійність» (0,97). До четвертого фактору увійшли: «сміливість» (0,74), «вміння відстояти свою точку зору» (0,73), «задрість» (-0,97), «жадібність» (-0,80). До п'ятого фактору увійшов конструкт «впевненість» (0,81). З таблиці 3.1.5. ми бачимо, що жодний фактор не описує навіть половини даних, що може свідчити про те, що ціннісна свідомість ще не є сталою, а знаходиться на етапі формування.

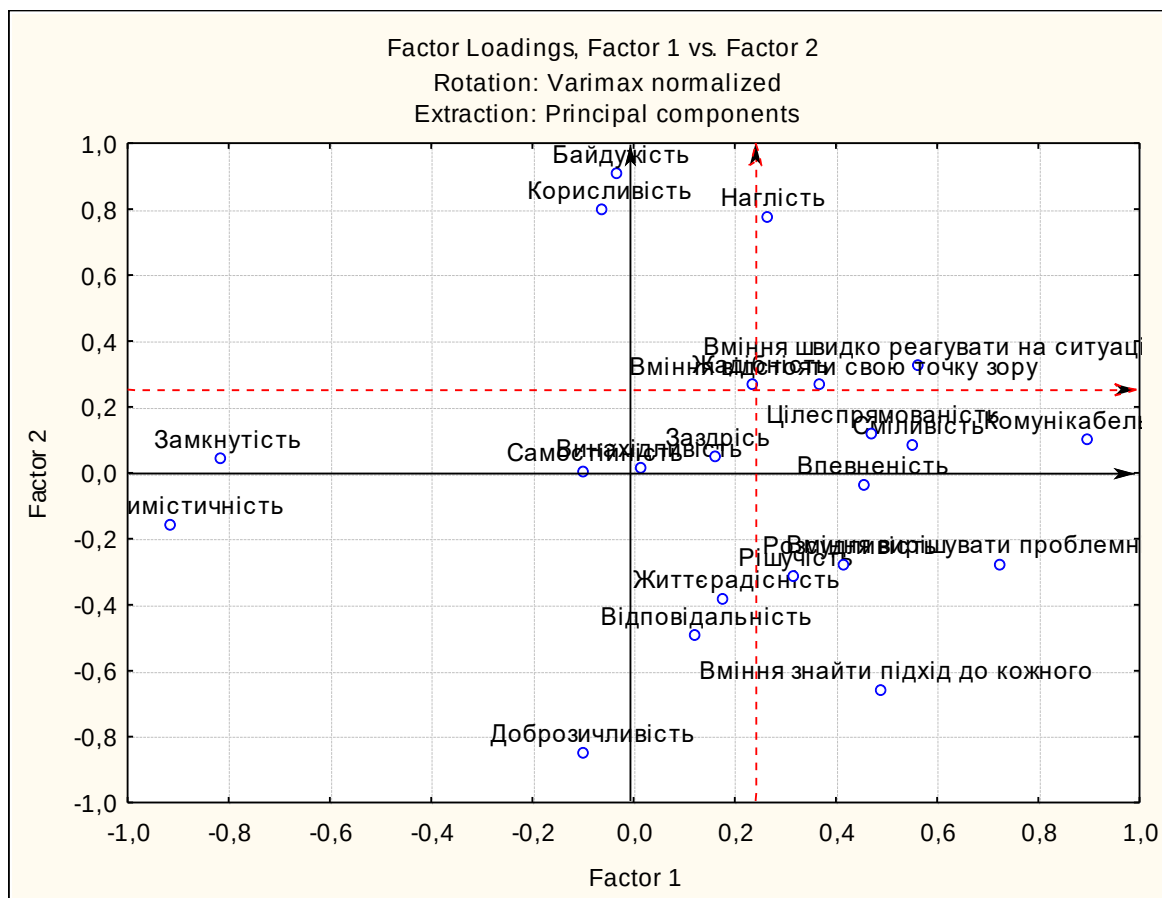

Рис. 3.9 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 5

З факторно-семантичного поля досліджуваного Х 5 (рис. 3.9) видно, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в зоні діяльнісних цінностей, куди, як ми бачимо з таблиці 3.1.5. увійшли конструкти, які увійшли до першого фактору: «комунікабельність» та «вміння вирішувати проблемні ситуації», якими досліджуваний найчастіше користується у своїй діяльності. Протиріччям даним конструктам в межах першого фактору виступають «замкнутість» та «песимістичність», які виступають моральнісними конструктами, що ми бачимо на рис. 3.1.5. та які не є регуляторами поведінки досліджуваного, оскільки не являються власними утвореннями, а лише набирають сили в певних ситуаціях під впливом об'єктивних обставин. Загалом, з факторно-семантичного поля досліджуваного Х 5 можна сказати, що досліджуваний керується конкретними вміннями та є цілеспрямованим. Також ми бачимо, що конструкти, які є загальноприйнятими у суспільстві, знаходяться в зоні моральнісних та діяльнісних конструктів, тобто набирають силу в певних ситуаціях у взаємодії з оточуючими.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного Х 6

При обробці оціночної решітки досліджуваного Х 6 було виділено 4 фактори. (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Значення факторів досліджуваного Х 6

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	5,636256	37,57504	5,63626	37,57504
Фактор 2	5,037311	33,58208	10,67357	71,15712
Фактор 3	2,068671	13,79114	12,74224	84,94826
Фактор 4	1,144043	7,62696	13,88628	92,57521

Перший фактор описує 37,6 % масиву даних, другий фактор – 33,6 %, третій фактор – 13,8 %, четвертий фактор – 7,6 %. До першого фактору увійшли такі конструкти: «об'єктивність» (0,93), «тактовність» (0,93), «критичність» (0,84), «комунікабельність» (0,95), «справедливість» (0,96), «дружелюбність» (0,86). До другого фактору увійшли: «невпевненість» (- 0,88), «обурливість» (- 0,83), «недовірливість» (- 0,84), «організованість» (0,83). До третього фактору

увійшли: «наполегливість» (- 0,93), «професійна компетентність» (- 0,76). До четвертого фактору увійшли: «старанність» (- 0,89), «акуратність» (- 0,79).

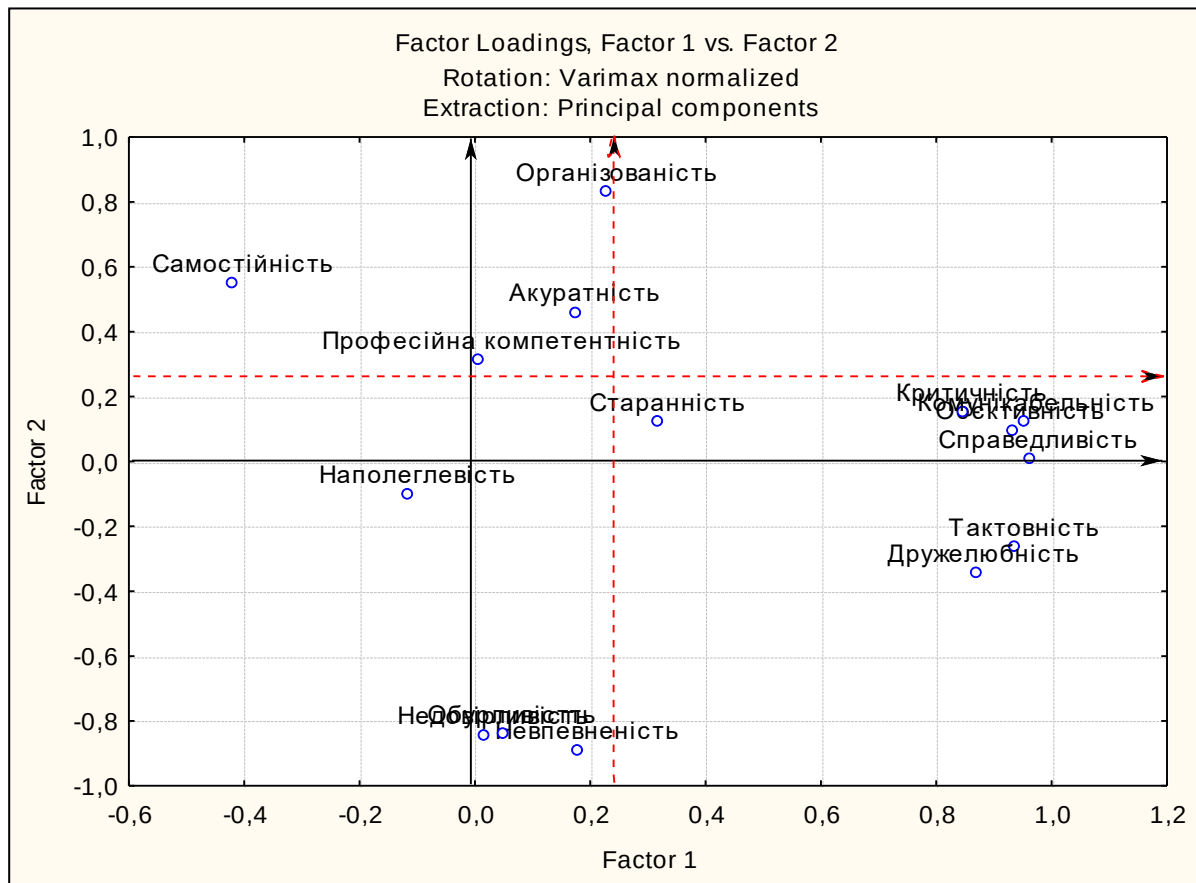

Рис. 3.10 Факторно-семантичне поле досліджуваного Х 6

З факторно-семантичного поля досліджуваного Х 6 (рис. 3.10) видно, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в зоні діяльнісних та моральнісних цінностей, суб'єктних цінностей не виділено взагалі. До першого фактору увійшли конструкти, які знаходяться у зоні діяльнісних цінностей, з чого можна зробити висновок, що досліджуваний найбільше ними керується, оскільки перший фактор описує найбільший відсоток даних (37,6). Також ми бачимо, що конструкти, які увійшли до другого фактору, мають мінусове значення, тобто протирічать конструктам з першого фактору, але з факторно-семантичного поля досліджуваного ми бачимо, що конструкти, які увійшли до другого фактору, знаходяться в зоні діяльнісних конструктів, які можуть проявлятися в певних ситуаціях та які не являються регуляторами поведінки.

Також про досліджуваного можна сказати, що у нього незначний життєвий досвід, оскільки взагалі не виділено суб'єктних цінностей.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного X 7

При обробці оціночної решітки досліджуваного X 7 було виділено 5 факторів. (див. табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Значення факторів досліджуваного X 7

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	7,868577	35,76626	7,86858	35,76626
Фактор 2	5,979645	27,18020	13,84822	62,94646
Фактор 3	2,202134	10,00970	16,05036	72,95616
Фактор 4	1,822574	8,28443	17,87293	81,24059
Фактор 5	1,345725	6,11693	19,21865	87,35752

Перший фактор описує 35,8 % масиву даних, другий фактор – 27,1 %, третій фактор – 10 %, четвертий фактор – 8,2 %, п'ятий фактор – 6,11 %.

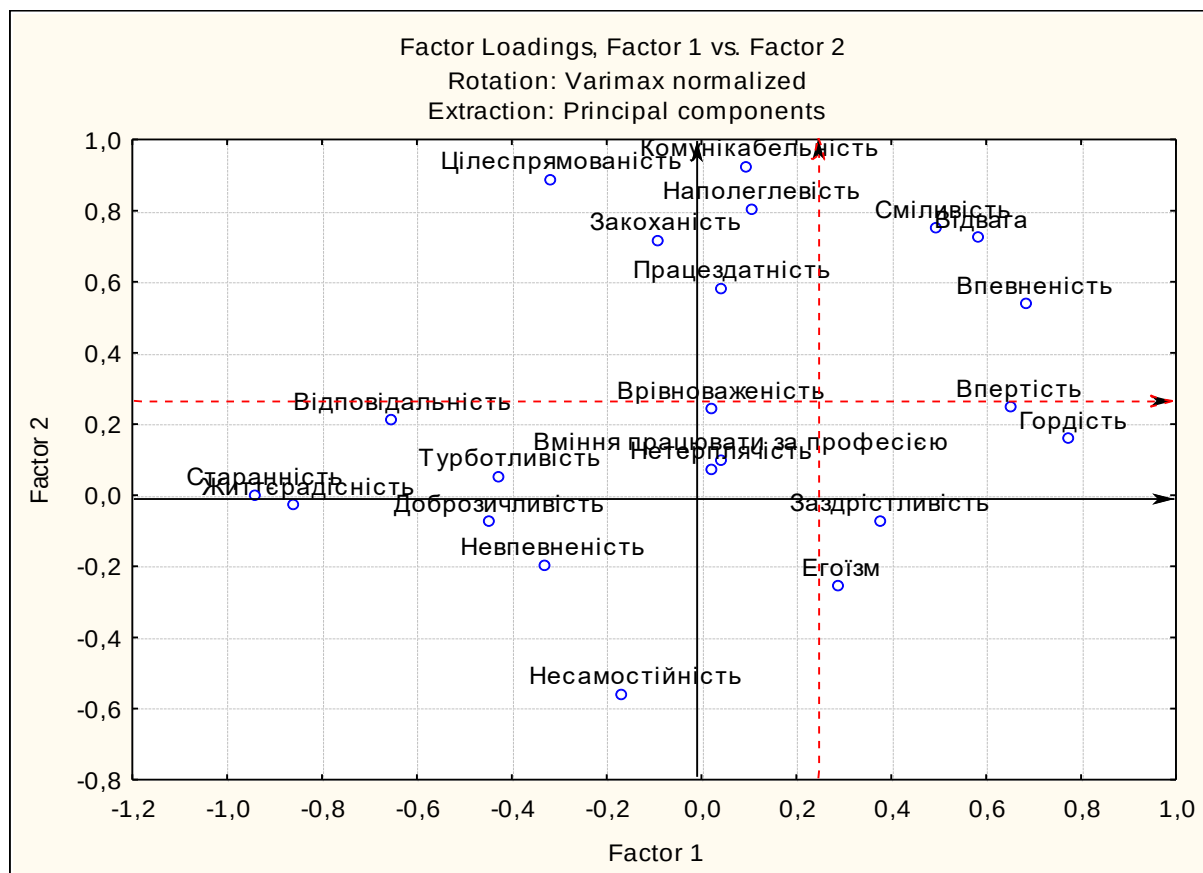

Рис. 3.11 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 7

До першого фактору увійшли такі конструкти: «життєрадісність» (-0,85), «гордість» (0,77), «старанність» (-0,94). До другого фактору увійшли:

«наполегливість» (0,80), «сміливість» (0,75), «комунікабельність» (0,92), «відвага» (0,72), «закоханість» (0,71), «цілеспрямованість» (0,88). До третього фактору увійшли: «невпевненість» (0,81), «вміння працювати за професією» (0,70), «доброзичливість» (0,83). До четвертого фактору увійшов конструкт «нетерплячість» (-0,91). До п'ятого фактору увійшов конструкт «врівноваженість» (-0,91).

З факторно-семантичного поля досліджуваного X 7 (рис. 3.11) ми бачимо, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в зоні моральнісних та діяльнісних конструктів, з чого можна зробити висновок, що досліджуваний старається наслідувати загальноприйняті норми у суспільстві. Також це підтверджується тим, що до першого фактору увійшли саме ті конструкти, які знаходяться в зоні моральнісних конструктів: «старанність», «життєрадісність».

У досліджуваного не виділено діяльнісних цінностей тобто конкретних вмінь. До діяльнісних цінностей увійшли конструкти: «гордість», «заздрістливість», «егоїзм». Ми бачимо, що в зоні моральнісних цінностей виділені конструкти, які увійшли до другого фактору, тобто стоять на другому місці у регуляції діяльності досліджуваного: «наполегливість», «сміливість», «комунікабельність», «відвага», «закоханість», «цілеспрямованість». У зоні суб'єктних цінностей виділені такі конструкти: «сміливість», «відвага», «впевненість», які можуть постійно проявлятися у діяльності досліджуваного, оскільки є результатом життєвого досвіду.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного X 8

При обробці оціночної решітки досліджуваного X 8 було виділено 3 фактори. (див. табл. 3.8.)

Таблиця 3.8

Значення факторів досліджуваного X 8

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	8,697502	57,98335	8,69750	57,98335
Фактор 2	1,624946	10,83297	10,32245	68,81632
Фактор 3	1,015192	6,76795	11,33764	75,58427

Перший фактор описує 57,9 % масиву даних, другий фактор – 10,8 %, третій фактор – 6,7 %. До першого фактору увійшли такі конструкти: «вміння допомагати іншим» (0,74), «вміння розвивати свої здібності» (0,70), «вміння підтримати іншого» (0,81), «жага перемоги» (0,76), «вміння бути з усіма в хороших відносинах» (0,75), «вміння будувати кар'єру» (0,75). До другого фактору увійшли: «професіоналізм» (0,88), «комунікабельність» (0,85). До третього фактору увійшли: «веселість» (0,76), «прагнення навчатись» (0,82).

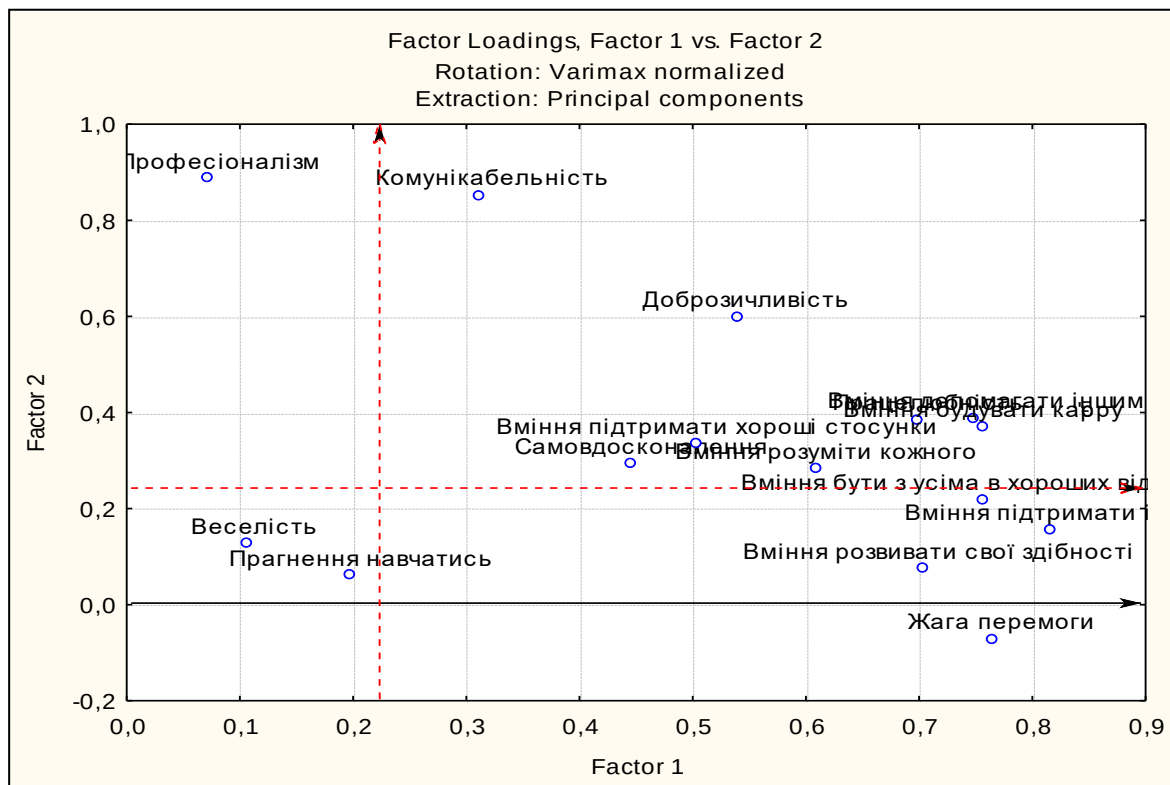

Рис. 3.12 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 8

З факторно-семантичного поля досліджуваного X 8 (рис. 3.12) ми бачимо, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться у зоні суб'єктних цінностей, які увійшли до першого фактору, який описує більшу половину масиву даних (57,9 %), що може свідчити про сталість та узгодженість ціннісної свідомості досліджуваного. Досліджуваний знає чого хоче, та вміє досягати поставленої мети. Загалом про досліджуваного можна сказати, що він керується у своїй діяльності конкретними вміннями, які є результатом його життєвого досвіду. Досліджуваний є цілеспрямованою людиною. До

моральнісних цінностей увійшов конструкт «професіоналізм». До діяльнісних цінностей увійшли: «вміння підтримати іншого», «вміння розвивати свої здібності», «жага перемоги».

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного Х 9

При обробці оціночної решітки досліджуваного Х 9 було виділено 5 факторів. (див. табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Значення факторів досліджуваного Х 9

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	12,56822	50,27286	12,56822	50,27286
Фактор 2	4,16816	16,67266	16,73638	66,94552
Фактор 3	2,36083	9,44333	19,09721	76,38885
Фактор 4	1,67957	6,71829	20,77679	83,10714
Фактор 5	1,35236	5,40943	22,12914	88,51657

Перший фактор описує 50,2 % масиву даних, другий фактор – 16,7 %, третій фактор – 9,4 %, четвертий фактор – 6,7 %, п'ятий фактор – 5,4 %. До першого фактору увійшли такі конструкти: «вміння фантазувати» (0,72), «організованість» (0,91), «відповідальність» (0,86), «некомпетентність» (- 0,75), «освідченість» (0,79). До другого фактору увійшли: «терплячість» (0,85), «піклування» (0,87), «байдужість» (-0,82). До третього фактору увійшли: «комунікабельність» (0,81), «життєрадісність» (0,89), «харизматичність» (0,86), «оригінальність» (0,85), «вміння переконувати людей» (0,83). До четвертого фактору увійшли: «впевненість» (0,79), «боязливість» (- 0,77), «розгубленість» (- 0,87), «емпатія» (- 0,72).

З факторно-семантичного поля досліджуваного Х 9 (рис. 3.13) ми бачимо, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться у зоні діяльнісних цінностей, якими керується досліджуваний, оскільки конструкти, які знаходяться у зоні діяльнісних цінностей увійшли до першого фактору, який описує 50,2 % масиву даних, тобто є найбільш значним. Протиріччям виступає конструкт «некомпетентність», який знаходиться у зоні моральнісних конструктів, та який не має значного впливу на діяльність досліджуваного,

оскільки набирає вагу в окремих життєвих випадках під впливом об'єктивних обставин.

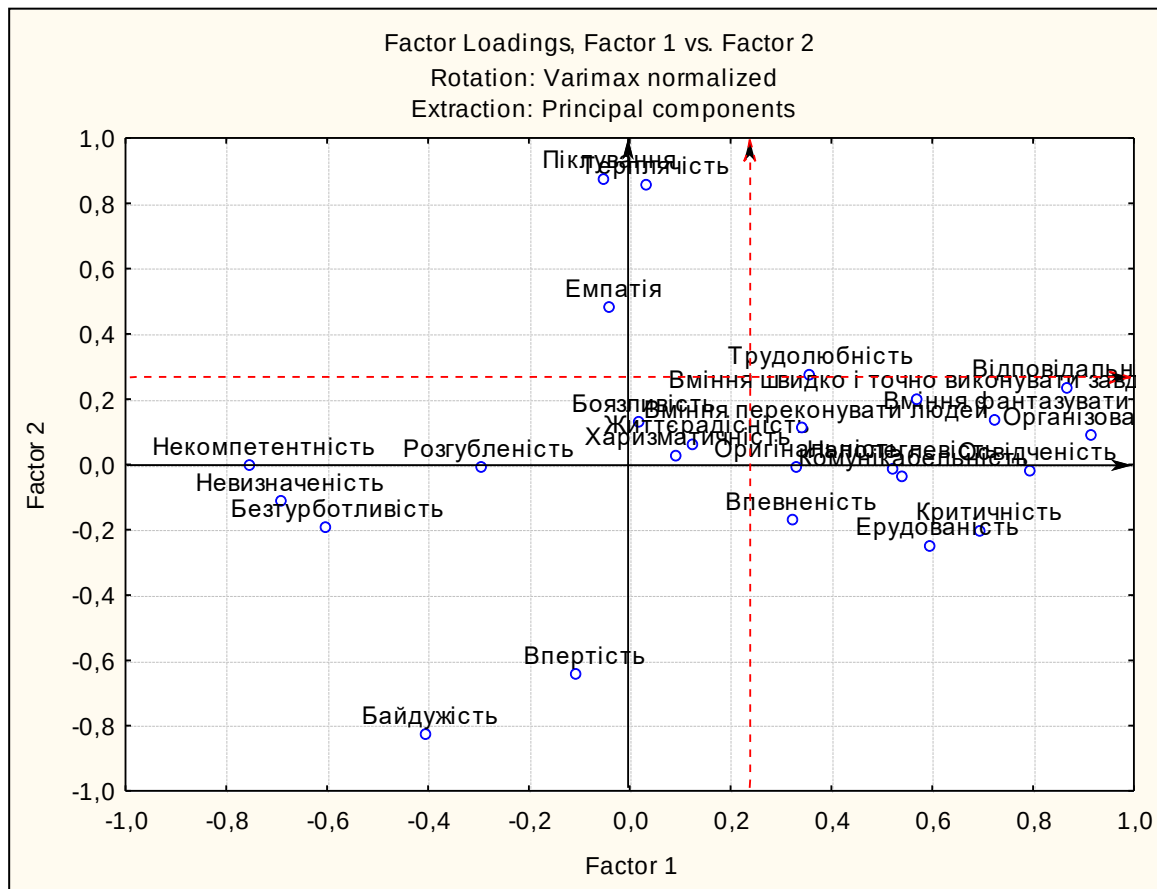

Рис. 3.13 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 9

Суб'єктних цінностей не виділено взагалі, що може свідчити про незначний життєвий досвід досліджуваного. До моральнісних цінностей увійшли конструкти: «піклування», «терплячість», «емпатія».

Загалом про досліджуваного можна сказати, що він є організованим, впевненим, відповідальним та уміє застосувати свої знання на практиці.

Кількісний та якісний аналіз результатів досліджуваного X 10

При обробці оціночної решітки досліджуваного X 10 було виділено 5 факторів. (див. табл. 3.10.)

Таблиця 3.10

Значення факторів досліджуваного X 10

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор 1	7,446151	33,84614	7,44615	33,84614
Фактор 2	3,894007	17,70003	11,34016	51,54617
Фактор 3	2,578401	11,72000	13,91856	63,26618

Фактор 4	2,220614	10,09370	16,13917	73,35988
Фактор 5	1,608211	7,31005	17,74738	80,66993

Перший фактор описує 33,8 % масиву даних, другий фактор – 17,7 %, третій фактор – 11,7 %, четвертий фактор – 10 %, п'ятий фактор – 7,3 %.

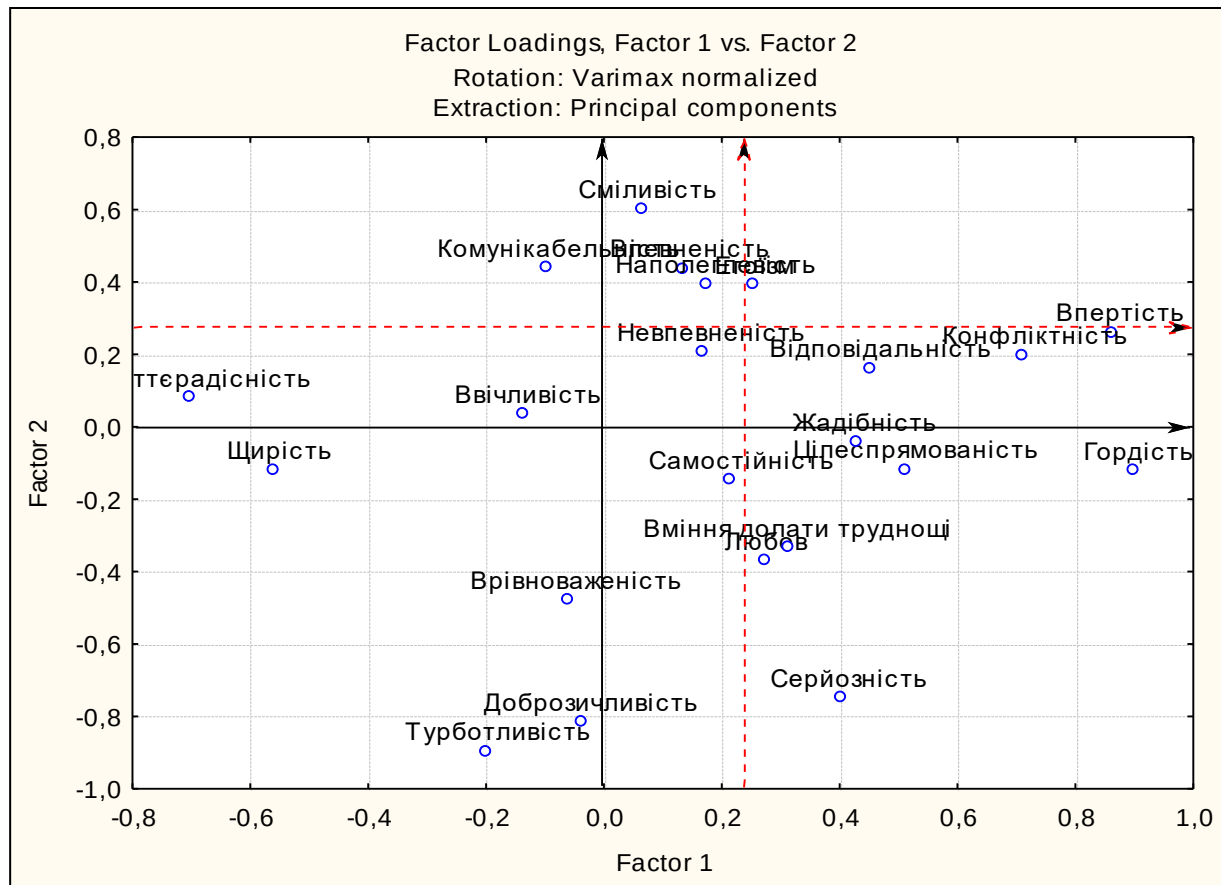

Рис. 3.14 Факторно-семантичне поле досліджуваного X 10

До першого фактору увійшли такі конструкти: «життерадісність» (-0,70), «гордість» (0,89), «впертість» (0,86), «конфліктність» (0,70). До другого фактору увійшли: «серйозність» (- 0,74), «доброзичливість» (- 0,81), «турботливість» (-0,89). До третього фактору увійшли: «щирість» (0,76), «невпевненість» (- 0,81), «ввічливість» (- 0,71), «егоїзм» (0,72). До четвертого фактору увійшли: «відповідальність» (0,84), «наполегливість» (0,78), «вміння долати труднощі» (0,79), «комуікабельність» (0,77), «самостійність» (0,74). До п'ятого фактору увійшли: «врівноваженість» (0,82), «жадібність» (- 0,77).

З факторно-семантичного поля досліджуваного Х 10 (рис. 3.14) ми бачимо, що основна частина ціннісних конструктів знаходиться в зоні діяльнісних цінностей. Ми бачимо, що досліджуваний керується такими якостями як «гордість», «впертість», «конфліктність», оскільки вони увійшли до першого фактору, який порівняно з іншими факторами, описує найбільший відсоток даних (33,8). В зоні суб'єктних цінностей знаходиться конструкт «егоїзм», який проявляється в усіх сферах життєдіяльності досліджуваного. В зоні моральнісних цінностей знаходяться конструкти: «сміливість», «комунікабельність», «впевненість», «наполегливість». Значна частина конструктів, які є загальноприйнятими еталонами поведінки, знаходяться в зоні моральнісних та діяльнісних конструктів, якими досліджуваний керується лише в певних обставинах.

Загалом про досліджуваного можна сказати, що у нього немає виділених конкретних умінь та він характеризується егоїстичністю, впертістю, конфліктністю та гордістю, що є не найкращими якостями у діяльності та які можуть заважати досягти бажаних результатів у певній діяльності.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження було отримано перелік характеристик психолога, які мають професійну значущість. До ціннісно-мотиваційної сфери увійшли характеристики пов'язані із такими вміннями, як: вміння слухати, співчувати, допомагати, любити оточуючих, терплячість, витримка, усидливість, сила волі, передбаченість можливих ситуацій, аналіз ситуації, вміння співпрацювати. Окрім того, студентами-психологами було виділено види надання психологічної допомоги, як дії та операції, що розкривають вище названі вміння студента-психолога. Це такі як: консультування, корекція, діагностика, аналіз, обробка результатів, підбір та проведення методик та вміння проводити тренінги.

Також було проаналізовано ціннісно-мотиваційну сферу особистості студентів-психологів. Ці результати враховують ідеографічний підхід в

дослідженні індивідуальної ціннісної свідомості. Виділенні низка ціннісних конструкцій, діяльнісних, моральних та суб'єктних цінностей в ціннісній свідомості студентів-психологів, які мають професійний досвід.

ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз проблеми вивчення ціннісної-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді дозволило сформулювати загальні висновки.

1.Професійне становлення особистості практичного психолога, як відомо, неможливе без відповідної професійної підготовки в умовах вищої школи. Тому важливо теоретично та методологічно обґрунтувати професійну підготовку практичних психологів. Навчання студентів, які стають психологами, має бути спрямоване на розвиток їхньої особистості. Від перших занять важливо показати студентам сутність їхньої майбутньої професійної діяльності як надання психологічної допомоги. Професія психолога потребує систематичної саморефлексії, роботи над власними емоційними та особистісними проблемами, а також усвідомлення власних цінностей та моральних принципів.

2. Підбір методів дослідження є вдалим і дозволить отримати максимально повну та розгорнуту картину досліджуваного явища. Обрані методи психодіагностики є надійними, валідними і відповідають меті та завданням даного дослідження. Підбір методів дослідження включив: методи теоретичних досліджень (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення результатів аналізу теоретичного матеріалу з проблеми); психодіагностичні методи: «Вивчення динаміки здібностей» (О.Л. Музики), «Методика вивчення ціннісної свідомості» (О.Л. Музики), метод репертуарних решіток Дж. Келлі, біографічний метод; методи математичної статистики: знаходження рівнів вираженості ознаки у відсотках, факторний аналіз.

3.При визначенні широти та конкретності діяльностей та умінь, виділених студентами впродовж навчання у ВЗО спостерігаємо певну складність у конкретизації умінь. Студенти виділили такі уміння як – любов до людей, контроль емоцій, доброзичливість, вміння співчувати, відвертість – на перших етапах навчання у ВЗО. В процесі навчання у ВЗО вони конкретизуються та з'являються нові виділені необхідні вміння такі як: вміння передбачати перебіг

подій, виходити з складних ситуацій, організаторські вміння, вміння співпрацювати, вміння аналізувати.

Було проаналізовано ціннісно-мотиваційну сферу особистості студентів-психологів. Ці результати враховують ідеографічний підхід в дослідженні індивідуальної ціннісної свідомості. Виділенні низка ціннісних конструкцій, діяльнісних, моральних та суб'єктних цінностей в ціннісній свідомості студентів-психологів, які мають професійний досвід. Цінності, що утворилися у професійному середовищі набувають для особистості суб'єктного значення, а тому, опираючись на результати нашого дослідження є стійкими утвореннями, що визначають поведінку людини «над ситуацією».

Перспективою подальшого дослідження є вивчення методів ціннісної підтримки студентів-психологів у їх майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н.О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 20 с. 2.
2. Бакиров В.С. Ціннісна свідомість та активізація людського фактора. Харків : Вища школа, 1988. 149 с.
3. Бех І.Д. Цінності як ядро особистості. *Цінності освіти і виховання*. Київ, 1997. С. 8–11. 5.
4. Галузяк В.М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 1998. 20 с. 7.
5. Галузяк В.М. Ціннісні орієнтації в структурі особистісних чинників педагогічного спілкування. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця, 2009. № 29. С. 86–92.
6. Головаха Є.І. Суперечливість ціннісних орієнтацій і професійне самовизначення особистості. *Філософська думка*. 1986. № 2. С. 16–25.
7. Губа Н. О., Кандиба М. О. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери сучасної студентської молоді. *Психологічні перспективи*. 2009. Вип. 13. С. 93-99.
8. Долинська Л.В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с. 10.
9. Драч С.В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький, 2010. № 2. С. 26–30.
10. Енциклопедія освіти / головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

11. Запека Я.Г. Особливості ціннісних профілів студентів з різними мотиваційними установками. *Габітус*. 2020. Вип. 12. Т. 2. С. 127-132.
12. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
13. Іванова Л. С. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів педагогічних вузів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. №4 С. 16-19.
14. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації: монографія. Одеса: Астропринт, 2001. 221 с.
15. Камінська О.М. Чинники впливу на розвиток ціннісних орієнтацій студентів архітектурного профілю. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. Одеса, 2011. № 5–6. С. 21–28.
16. Коновальчук В. До проблеми психологічного здоров'я як базової цінності особистості (глибинно-психологічний аспект). *Молодь і ринок*. 2018. №3 (38). С. 61-65.
17. Кузнецова І.В. Етапи формування емпатійної культури студентів. *Педагогіка та психологія: зб. наук. пр.* Вип. 21. 2002. С. 125-129.
18. Куразаєва А., Ніколаєвська А. Моральні орієнтації українського студентства в умовах нестабільного суспільства : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 332-357.
19. Лавренко О.В. Морально-ціннісні орієнтації економічної соціалізації студентської молоді. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2017. Т. 1. Вип. 46. С. 45–51.
20. Лемко Г. І. Сім'я як фактор виховання ціннісних орієнтацій у спадщині М. Стельмаховича. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 27. 2020. С.190-193.
21. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості. *Соціальна психологія*. Вип. 2 (16). С.134-141.

22. Максимчук Н.П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2000. 21 с.
23. Мартинюк І.А. Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх психологів для роботи в школі: Автореф. дис. .канд-та психол. наук: 19.00.08 . Інститут психології імені Г.С.Костюка АПН України. К., 2004. 16 с.
24. Матяж С.В., Березянська А.О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Миколаїв, 2013. Вип. 213. Т. 225. С. 27-30.
25. Михайлишин У.Б. Соціально-психологічні особливості системи ціннісних орієнтацій студентської молоді: до постановки проблеми. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2016. Т. 1. Вип. 45. С. 133-136.
26. Молодь України – 2017: результати соціологічного дослідження. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2017. 72 с.
27. Москаленко О. В. Структурні компоненти ціннісно-сміслової сфери особистості. *Вісник Національного технічного університету «КПІ». Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка»*. Харків, 2013. Вип. 1. С. 91–98.
28. Москаленко О.В. Сучасні концепції ціннісно-сміслової сфери особистості. *Вісник Національного технічного університету «КПІ». Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка»*. Харків, 2010. № 2 (29). С. 113–117.
29. Музика О. Л. Особистісно-ціннісна взаємодія, як чинник розвитку педагогічної обдарованості. *Актуальні проблеми психології. зб. наук. пр. Том VI: Психологія обдарованості*. Київ-Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 13. С. 6-19.
30. Овсянникова В. В. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості та її соціального статусу. *Вісник Львівського університету. Сер. Філософські науки*. 2009. Вип. 7. С. 117-123.
31. Основи філософії : навчальний посібник / за. ред. М.Ф. Шмиголя. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 412 с.

32. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 98-120.
33. Панчук Н.П. Особистісні ціннісні орієнтації як результат самовизначення майбутнього фахівця. *Проблеми сучасної психології*. 2014. №23. С. 532–541.
34. Подолянчук Д.С. Чинники формування ціннісних орієнтацій студентів, які беруть участь у волонтерському русі. Теорія і практика сучасної психології. 2019. № 1. С. 168–172.
35. Психологія особистості : словник-довідник / за ред. : П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. Київ : Рута, 2001. 320 с.
36. Романюк Л В. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2004. 22 с. 33.
37. Савчин М. В. Вікова психологія: підручник. Київ : Академвидав, 2015. 360 с.
38. Сокурянська Л.Г. Ціннісна детермінація становлення соціальної суб'єктності студентства в умовах соціокультурної трансформації : автореф. дис. ... докт. соціол. наук. 22.00.04. Харків, 2007. 38 с. 36. Сокурянська Л. Ціннісна обумовленість громадянської ідентифікації сучасного українського студентства. Українське студентство у пошуках ідентичності / за ред. В.Л. Арбеніної, Л.Г. Сокурянської. Харків, 2012. С. 271-331.
39. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей. *Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: збірник нормативних актів України*. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2007. 440 с.
40. Шамне А. В., Гриценко Д. В. Динаміка ціннісно-мотиваційної сфери в юнацькому віці. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. №9. С. 283-288.

41. Schwartz S.H., Bilsky W. Toward a theory of the universal structure and content of values: Extensions and cross-cultural replications. *J. of Personality and Social Psychology*. 1990. V. 58. P. 878-891.

42. Schwartz S.H., Bilsky W. Towards a psychological structure of human values *J. of Personality and Social Psychology*. 1987. V. 53. P. 550-562.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бланк для проведення біографічної бесіди у структурі МВЦС

Ім'я, Прізвище _____

Дата та зміст події	Люди, які сприяли мені	Люди, які протистояли мені	Мої якості, вміння на той момент	Що я переживав	Що змінилося в мені

Додаток Б

Оціночна матриця «люди-цінності» у структурі МВЦС

[illegible]